

בעזרת השם יתברך

פירוש
תלמוד בבלי

על
מגילת אסתר

והוא
מסכת מגילה
מדף י ע"ב עד דף יז ע"א

עם
פירוש רש"י
תוספות
חידושי אגדות מהרש"א
קובץ מפרשי הגמרא

בעיה"ק ירושלם תובב"א
בשנת השמיטה כתב מרדכי אליהם (תשפ"ב) לפ"ק

מהדורת דוגמא
מתוך הספר השלם
פירוש תלמוד בבלי על מגילת אסתר
ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

© כל הזכויות שמורות
להוצאת
תלמוד בבלי על מגילת אסתר
קרית משה ירושלים

להפצה וכל עניני הספר:
60613MG@gmail.com

מהר"ל מפראג:

מפני גודל הנס
דקדקו חכמים ז"ל ביותר במגילה
לפרש כל דבר ודבר,
כמו שנמצא במסכת מגילה
פירוש כל המגילה
עם הפתיחות לזאת המגילה,
והכל הוא בשביל הנס הגדול.

חתם סופר:

זאת לפנים בחכמי ישראל
לאסוף העם לחצר בית ה' יום או יומים קודם
לספר להם גודל ניסי ה' ונפלאותיו
ועל מה הם שמחים, ולהודיעם כי גדול ה'
ומהולל מאוד, ועלינו לבטוח עליו
כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלקינו.

מבוא

מבוא והסבר למהות הספר ומה נתחדש בו

בספר זה נתחדש חידוש גדול, שלא ידוע לרבים מן הלומדים, שבתלמוד בבלי במסכת מגילה נמצא פירוש על מגילת אסתר, כמו 'פירוש רש"י' על סדר פסוקי המגילה ותיבותיה. לא מצאנו בתלמוד במקום אחר, שמפרש ספר מכ"ד ספרי הקודש, או מגילה מחמש מגילות, פירוש ודרש שלם על פי סדר הפסוקים, חוץ ממגילה זו.

טעם הדבר נתבאר בדברי מהר"ל מפראג זצ"ל בהקדמה לספרו 'אור חדש' על מגילת אסתר: "מפני גודל הנס דקדקו חכמים ז"ל ביותר במגילה הזאת, לפרש כל דבר ודבר, כמו שנמצא במסכת מגילה פירוש כל המגילה, עם הפתיחות לזאת המגילה, והכל הוא בשביל הנס הגדול. ולכן מהם יש לתלמוד לעשות גם כן, לפרש איזה דברים במגילה הזאת לדעת תוקף הנס הזה".

פירוש תלמוד בבלי על מגילת אסתר, קבעוהו חכמי התלמוד בסוף פרק ראשון של מסכת מגילה (מגילה נקראת), מדף י ע"ב עד סוף הפרק דף יז ע"א. בדברי רבותינו בעלי התוספות והראשונים, נקרא חלק זה של מסכת מגילה: אגדה דמגילה. וכן: אגדת אחשורוש.

הגמרא פותחת בתיבות הראשונות של המגילה 'ויהי בימי אחשורוש' ומפרשת אותן, ומקדימה שמונה עשרה 'פתיחות' מתנאים ואמוראים, שכאשר היו באים לדרוש ברבים בענין 'איגרת הפורים', היו פותחים את הדרשה בביאור מקראות אלו (רש"י מסכת מגילה דף י ע"ב). לאחר מכן ממשיכה הגמרא לפרש את פסוקי המגילה על הסדר, ולאחר ששה דפים מסיימת הגמרא בפירוש הפסוק האחרון של המגילה 'כי מרדכי היהודי משנה למלך' וגו'.

בספר שלפנינו מסודרים לראשונה דברי התלמוד סביב פסוקי מגילת אסתר, דבר דבור על אפניו, עם פירוש רש"י על מגילת אסתר, ופירוש רש"י על מסכת מגילה, ותוספות על מסכת מגילה. סדר חדש זה פותח בפני הלומד את האפשרות לקרוא ולהבין את מגילת אסתר לאור פירושי חז"ל בתלמוד בבלי ומפרשיו בצורה חדשה ובהירה.

בספר מופיעים שני פירושי רש"י ז"ל זה לצד זה: פירוש רש"י על מגילת אסתר, ופירוש רש"י על מסכת מגילה סוף פרק ראשון. פירוש רש"י על מגילת אסתר יסודו בהררי קודש בדברי חז"ל בתלמוד במסכת מגילה. בכמה מפסוקי המגילה מפרש רש"י את משמעות המקרא לפי פשוטו, ולבסוף מסיים: 'ורבותינו פירשוהו בעניין אחר במסכת מגילה' (פרק א פסוק ב). ובמקום אחר: 'איש ימיני, מבנימין היה, כך פשוטו. ורבותינו דרשו מה שדרשו' (פרק א פסוק ו). מעתה בספר חדש זה שלפנינו, מופיעים דברי הגמרא ודברי רש"י יחדיו סביב פסוקי המגילה. בכך מתבאר ונגלה לעין הלומד פשט פסוקי המגילה שברש"י, לצד דרש תיבות המגילה שבגמרא.

לאחר ארבעים עמודי הספר של המגילה עם פירוש התלמוד, מופיע חידושי אגדות מהרש"א, מסכת מגילה סוף פרק ראשון, עם קובץ מפרשי הגמרא, מלוטט מספרי רבותינו ראשונים ואחרונים מפרשי הש"ס, אשר גילו תעלומות בפשטים ישרים רמזים נפלאים ודרושים עמוקים, ודבריהם מאירים באור יקרות את דברי המגילה והגמ'.

נוסח התלמוד בספר שלפנינו, הוא על פי נוסח דפוס וילנא, ומוגה מדפוסים ראשונים וכתבי יד המועתקים בדקדוק בתוכנת 'הכי גרסינן' שעל ידי FJMS - אגודת פרידברג לכתבי יד יהודיים, טורונטו קנדה. נעזרנו בתוכנות תקליטור התורני, פרויקט השו"ת, אוצר החכמה. נוסחאות רש"י ותוספות מוגהים מספרים מתוקנים שיצאו לאור מדפוסים ישנים וכתבי יד: ספר 'מגילת אסתר עם פירושי הראשונים' - תורת חיים (מהדורת רבי מרדכי ליב קצנלנבוגן ירושלים תשס"ו), ספר 'פירוש רש"י למסכת מגילה' (מהדורת רבי אהרן ארנד ירושלים תשס"ח), ספר 'תוספות על מסכת מגילה' (מהדורת רבי יוסף חיים שהרבני ב"ב תשע"ט).

שלמי תודה וברכה לבני המשפחה והחברים היקרים שעזרו וסייעו במלאכת הספר. תודה מיוחדת לצוות סטודיו 1 מודיעין עילית, שנשא על שכמו את מלאכת עימוד הספר. לגולדגרף-שוהם ירושלים, שנשא על שכמו את מלאכת עיצוב הכריכה והשערים. יבורכו הם וכל הנלוים אליהם בכל מילי דמיטב, וימלא הקב"ה כל משאלות לבם לטובה ולברכה.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים אב הרחמן נותן התורה, שיהיה הספר הזה דבר נאה ומתקבל לנו ולבנינו ללמוד בו ולהבין מתוכו את מגילת אסתר לאור דברי חז"ל, ויתקיים בנו מקרא שכתוב ליהודים היתה אורה זו תורה בשמחה ואהבה רבה אמן כן יהי רצון.

תוכן העניינים

א	גמרא מסכת מגילה (דף י ע"ב – דף יז ע"א) עם פירוש רש"י על המגילה, פירוש רש"י ותוספות על הגמרא
מד	חידושי אגדות מהרש"א
עו	קובץ מפרשי הגמרא
פג	פתיחות למגילת אסתר
קכז	פירוש המגילה

א (א) וַיְהִי בַיָּמִי אַחֲשֵׁרוּשׁ. אָמַר רַבִּי לִוִּי
וְאֵיתִימָא רַבִּי יוֹנְתָן: דְּכַר זֶה
מִסֻּרַת בְּיָדֵינוּ מֵאַנְשֵׁי כְּנָסַת הַגְּדוּלָּה, כָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְהִי', אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר; 'וַיְהִי בַיָּמִי
אַחֲשֵׁרוּשׁ' - הֵנָּה הַמֶּן. 'וַיְהִי
בַיָּמִי שֶׁפֶט הַשְּׁפָטִים' (רוּת א
א) - הֵנָּה רָעַב. 'וַיְהִי כִּי הִחֵל
הָאָדָם לָרֵב' (בְּרֵאשִׁית ו א) -
'וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם'

(שם פסוק ה). 'וַיְהִי בַּנֶּסֶס מִקִּדְם' - 'הִבָּה נִבְנָה לָנוּ
עִיר' (שם יא ב). 'וַיְהִי בִימֵי אֲמֶרְפֶּל' - 'עָשׂוּ מִלְחָמָה'
(שם יד א-ב). 'וַיְהִי בַהֲיֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְחוֹ' - 'וַיַּחֲרִבוּ
שְׁלוֹפָה בִּידוֹ' (יהושע ה יג). 'וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ' (שם
ו כז) - 'וַיִּמְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (שם ז א). 'וַיְהִי אִישׁ
אֶחָד מִן הָרִמָּתִים' (שם"א א א) - 'כִּי אֶת חֲנָה אָהַב
וְה' סָגַר רַחֲמָה' (שם פסוק ה). 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן
שְׁמוּאֵל' (שם ח א) - 'וְלֹא הָלְכוּ בָּנָיו בְּדַרְכָּיו' (שם
פסוק ג). 'וַיְהִי דוֹד לְכָל דָּרָכָיו מִשְׁפִּיל וְה' עֲמוֹ' (שם
יח יד) - 'וַיְהִי שְׁאוּל עוֹיֵן אֶת דָּוִד' (שם פסוק ט). 'וַיְהִי
כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ' (שם"ב ז א) - 'וַיָּק אֶתָּה לֹא
תִבְנֶה הַבַּיִת' (מל"א ח יט). וְהִכְתִּיב (ויקרא ט א)
'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וַתֵּנֵא, אוֹתוֹ הַיּוֹם הִיתָה שְׁמֵחָה
[גְּדוּלָּה] לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּיוֹם שֶׁנִּבְרָאוּ בּוֹ
שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב הָכָא 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וַכְּתִיב
הֵתָם (בראשית א ה) 'וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד'.
הָא שְׂכִיב נִדָּב וְאַבְיָהוּא. וְהִכְתִּיב (מל"א ו א) 'וַיְהִי
כְּשֹׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה נִלְצָאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֲרָץ מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זו הוּא הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁנִי לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּכַּן הַבַּיִת לַה'.

פרק א

א וַיְהִי בַיּוֹם אֲחֵשְׁרוֹשׁ

וְהִכְתִּיב (בראשית כט י') וַיְהִי כִּפְאָשׁוֹ רָאָה יַעֲקֹב אֶת
 רִחְלָה. וְהִכְתִּיב וַיְהִי עָרֹב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד.
 וְהָאִיכָא שְׁנֵי, וְהָאִיכָא שְׁלִישִׁי, וְהָאִיכָא טוֹבָא? אֵלָּא
 אָמַר רַב אֲשֵׁי, כָּל 'וַיְהִי' אִיכָא הֵכִי וְאִיכָא הֵכִי, 'וַיְהִי
 בִּימֵי' אֵינוֹ אֵלָּא לְשׁוֹן צַעַר;
 חֲמִשָּׁה 'וַיְהִי בִּימֵי' הוּא, 'וַיְהִי
 בִּימֵי אַחֲשָׁרֹוֹשׁ', 'וַיְהִי בִּימֵי
 שְׁפוּט הַשּׁוֹפְטִים', 'וַיְהִי בִּימֵי
 אֲמֶרְפֶּל', 'וַיְהִי בִּימֵי אַחָז'
 (ישעיה ז א), 'וַיְהִי בִּימֵי הַזִּנְקִים' (ירמיה א ג).

(ישעיה ז א), 'וַיְהִי בַיָּמֵי יְהוֹשִׁיָּאִים' (ירמיה א ג).

וְאָמַר רבי לוי דָּבַר זֶה מְסוּרַת בִּידֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אֲמוֹץ וְאַמְצִיָּה אֲחִים הֵווּ. מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן? כִּי הָא דְאָמַר רבי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רבי יוֹנָתָן, כָּל כְּלָה שְׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיָּה, זֹכָה וְיוֹצֵאִין מִמֶּנָּה מַלְכִּים וְנִבְיָאִים. מִנָּלָן? מִתָּמַר, דְּכֵתִיב (בראשית לח טו) 'וַיִּרְאֶה יְהוֹדָה וַיַּחֲשֹׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּסְתָה פָּנֶיהָ'. מִשּׁוּם דְּכִסְתָּהּ פָּנֶיהָ וַיַּחֲשֹׁבֶהָ לְזוֹנָה? אֵלֹא אָמַר רבי אֶלְעָזָר, מִשּׁוּם דְּכִסְתָּהּ פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיָּה וְלֹא הָיָה יָדַע לָהּ, זָכָתָה וַיֵּצֵאוּ מִמֶּנָּה מַלְכִּים וְנִבְיָאִים, מַלְכִּים מִדּוֹד, נִבְיָאִים דְּאָמַר רבי לוי, מְסוּרַת בִּידֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ אֲמוֹץ וְאַמְצִיָּה אֲחִים הֵווּ, וְכֵתִיב (ישעיה א) 'חֲזוֹן יִשְׁעֵיהֶן בֶּן אֲמוֹץ'.

וַאֲמַר רַבִּי לִוִּי דָּבָר זֶה מְסוּרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ,
מְקוֹם אֲרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדֶּה. תִּנָּא נָמִי הָכִי,
אֲרוֹן שְׁעֵשֶׂה מִשֶּׁה יֵשׁ לוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. וְכָתִיב
(מל"א ו כ) 'וּלְפָנַי הַדְּבִיר עֲשִׂירִים אַמָּה אֲרָךְ', וְכָתִיב
(שם פסוק כד) 'כִּנֵּף הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר אַמּוֹת וּכְנֵף
הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר אַמּוֹת', אֲרוֹן גּוֹפִיָּה הֵיכָא הוּא
קָאִי? אֵלָא שְׁמַע מִינָּה בְּנֵס הִיא עוֹמֵד.

רש"י על מסכת מגילה

א (א) וחרבו שלופה וגו'. וזיערו שהוכיחו על ציטול
תורה ותמיד של צין הערבים, כדאמרין לעיל בפירקין (דף
ג.) : ויהי דוד בכל דרכיו משכיל. וה' עמו כמיז התם:

ויהי שאל עויין את דוד. בשביל הלחמתי: אמרין וא
שכיסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו, שא
אינו אומו למעט מידת קרקע לכל זדדיו כלום, דקתני י
יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל זד, וכל ה
לפני הדביר. חלל בית קדש הקדשים שהוא לפניו מן הד

רש"י על מגילת אסתר

א (ה) ויהי בימי אחשורוש. מלך פרס היה שמלך תחת
 כורש לסוף שבעים שנה של גלות בבל:

ידיה. אמוץ אביו של ישעיה, ואמנה מלך יהודה: מלמד
בביתו לא ראה פניה שהיא ממירה: אינו מן המידה.
ו עשר אמות לכל רוח, באמצע בית קדש הקדשים היה
אין אלא עשרים על עשרים, נמצא שאינו ממעט כלום:
היא המחילה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים:

(א) **רַבִּי יוֹנָתָן** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'וּקְמַתִּי עֲלֵיהֶם נָאם ה' צָבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְכָכֶל שֵׁם וְשָׂאֵר וְנִין וְנֶכֶד נָאם ה' (ישעיה יד כב). 'שם' - זֶה הַכְּתָב. 'שָׂאֵר' - זֶה לְשׁוֹן. 'נִין' - זֶה מַלְכוּת. 'נֶכֶד' - זֶה וְשָׂתִי.

(ב) **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'תַּחַת הַנֶּעְצוּץ יַעֲלֶה בְרוּשׁ וְתַחַת הַסֶּרֶפָד יַעֲלֶה הָדָס' (ישעיה נה יג). 'תַּחַת הַנֶּעְצוּץ' - תַּחַת הַמֶּן הָרָשָׁע שֶׁעָשָׂה עֲצָמוֹ עֲבוּדָה זָרָה, דְּכָתִיב (שם ז יט) 'וּבְכָל הַנֶּעְצוּצִים וּבְכָל הַנִּהְלָלוּלִים'. 'יַעֲלֶה בְרוּשׁ' - זֶה מֶרְדֳּכִי [הַצַּדִּיק] שֶׁנִּקְרָא רֹאשׁ לְכָל הַבְּשָׂמִים, שֶׁנֶּאֱמָר (שמות ל כג) 'וְאַתָּה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרָדְדֹר, וּמִתְרַגְמִינָן, מֵרִי דְכִי. 'וְתַחַת הַסֶּרֶפָד' - תַּחַת וְשָׂתִי הָרָשָׁעָה בַת בְּנוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע שֶׁשָּׂרָף רְפִידָת בֵּית ה', דְּכָתִיב (שיר השירים ג י) 'רְפִידָתוֹ זָהָב'. 'יַעֲלֶה הָדָס' - זֶה אֶסְתֵּר הַצַּדִּיקָה שֶׁנִּקְרָאת הָדָסָה, שֶׁנֶּאֱמָר (להלן ב ז) 'וַיְהִי אוֹמֵן אֶת הָדָסָה'. 'וַיְהִי לָהּ' לְשֵׁם - זֶה מִקְרָא מְגִילָה. 'לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת' - אֵלּוּ יָמֵי פּוּרִים.

(ג) **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם, כֵּן יִשִּׁי לְהִרְעֵ אֶתְכֶם' (דברים כח ג). וּמִי חֲדִי קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַפְלְתָן שֶׁל רְשָׁעִים? וְהָא כָּתִיב (ד"ה ב כ א) 'בְּצִאתוֹ לִפְנֵי הַחֲלוּץ וְאוֹמְרִים הוֹדוּ לָהּ' כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמָר 'כִּי טוֹב' בְּהוֹדָאָה זֶה, לְפִי שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁמַּח בְּמַפְלְתָן שֶׁל רְשָׁעִים. וְאָמַר

רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאִי דְכָתִיב (שמות יד כ) 'וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה', בְּקִשּׁוֹ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרָת לֹוֹמַר שִׁירָה, אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מַעֲשֵׂה יְדֵי טוֹבְעִין בֵּינָם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הוּא אֵינוֹ שֵׁשׁ, אָכֵל אַחֲרֵים מִשִּׁישׁ. דִּיקָא נָמִי דְכָתִיב 'כֵּן יִשִּׁישׁ', וְלֹא כָּתִיב 'יִשׁוּשׁ', שֶׁמַּע מִיָּנָה.

(ד) **רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָּא** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'כִּי לְאֶדָם שְׂטוֹב לְפָנָיו נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה' (קהלת ב כו) - זֶה מֶרְדֳּכִי הַצַּדִּיק. 'וְלַחוּטָא נָתַן עֲנִין לְאֶסּוּף וְלִכְנּוּס' (שם) - זֶה הַמֶּן. 'לְתַת לְטוֹב לְפָנֵי הָאֱלֹהִים' (שם) - זֶה מֶרְדֳּכִי וְאַסְתֵּר, דְּכָתִיב (להלן ח ב) 'וַתֵּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת מֶרְדֳּכִי עַל בֵּית הַמֶּן'.

(ה) **רַבָּה בַר עוֹפְרָן** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'וְשִׁמְתִּי כֶסֶּאִי בְּעִילָם וְהִאֲבֹדְתִי מִשֵּׁם מֶלֶךְ וְשָׂרִים' (ירמיה מט לח). 'מֶלֶךְ' - זֶה וְשָׂתִי. 'וְשָׂרִים' - זֶה הַמֶּן וְעֶשְׂרֵת בָּנָיו.

(ו) **רַבִּי דִּימִי בַר יִצְחָק** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: [דף י"א ע"א] 'כִּי עֲבָדִים אֲנִינּוּ וּבַעֲבֹדוֹתָנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיֵּט עֲלֵינוּ חֶסֶד לְפָנֵי מַלְכֵי פָרַס' (עזרא ט ט). אִימַתִּי? בְּזִמָּן הַמֶּן.

(ז) **רַבִּי חֲנִינָא בַר פִּפְּא** פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא: 'הִרְכַּבְתָּ אָנוּשׁ לְרֹאשְׁנוּ בְּאֵנוּ בְּאֵשׁ וּבְמִים וַתּוֹצִיאָנוּ לְרִוְיָה' (תהלים סו יב). 'בְּאֵשׁ' - בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע. 'וּבְמִים' - בִּימֵי פָרַעַה. 'וַתּוֹצִיאָנוּ לְרִוְיָה' - בִּימֵי הַמֶּן.

רש"י על מסכת מגילה

(א) פֶּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאִי פִרְשָׁתָא מֵהֶכָּא. כִּשְׁהִיא רוּחָה לְדְרוֹשׁ זַעֲנִין אִיגְרַת פּוּרִים, הִיא מִתְחִיל לְדְרוֹשׁ מִקְרָא זֶה: וּקְמַתִּי עֲלֵיהֶם. צְפוּרַעְנוֹת צָבֹל כְּחִי: זֶה הַכְּתָב. אֵין לָהֶן כְּתָב, אִלָּא מֵאוֹמָה אַחֶרֶת: נִין. לִשׁוֹן מִמְשָׁלָה, וְכֵן 'נִינוֹן שְׁמוֹ' (תהלים עז י), יִמְשׁוֹל וַיַּגְדֵּל: (ג) בְּצִאתוֹ לִפְנֵי הַחֲלוּץ. צִיְהוּשְׁפֻט כְּחִי צִדְצִי הַיָּמִים, כִּשְׁנֵיכָא לְהִלָּחֵם עַל הָעַמּוּנִים וְהַגְזַעְוִיִּים שֶׁבָּאוּ עֲלֵיו: הוֹדוּ לָהּ. אֵין טוֹב שִׁתְקַלְסוּ לְפָנֵיו עַל זֹאת: אַחֲרֵים מִשִּׁישׁ. וְכִשְׁנֵיכָא צִיְהוּ כְּלִיָּה בִּימֵי הַמֶּן, הִיוּ אֲוִיזִיָּה שְׁמַחִים לָהֶם: (ה) וְשִׁמְתִּי כֶסֶּאִי בְּעִילָם. שׁוֹן הַצִּירָה הִיתָה צִיְהוּ, דְּכָחִי צִסְפֵּר דִּנְיָאֵל (ח ז) 'צִסְשׁוֹן הַצִּירָה אֲשֶׁר צִיְהוּס הַמַּדִּינָה': (ו) כִּי עֲבָדִים אֲנִינּוּ. פִּסּוֹק הוּא צִסְפֵּר עוֹרָא, וְסִיפִיָּה 'וַיֵּט עֲלֵינוּ חֶסֶד לְפָנֵי שְׂרִי פָרַס לָתֵת לָנוּ מַחִיָּה': (ז) בְּאֵשׁ בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. שְׁהִיִּלְנוּ לְמוֹךְ הַכְּזָשׁ:

תוספות

א (א) שֹׁאֵר זֶה לִשׁוֹן. קִשָּׁה שְׁעִדִּין הֵם מִסְפָּרִין צָבֹל צִלְשׁוֹן אֶרְמִית. וְנִרְחָה דְרוּחָה לֹוֹמַר לִשׁוֹן מַלְכוּת שֶׁמַּלְכִים מִשְׁתַּמְשִׁין צו, שֹׁאֵין שֹׁאֵר הָעַם מִכִּירִין צו: (ה) רַבָּה בַר עוֹפְרָן. גִּרְסִינָן, וְלֹא גִרְסִינָן עֶפְרוֹן דְּשֵׁם רִשְׁעִים יִרְקָצ וְלֹא מִסְקִי צִשְׁמִיָּהוּ:

אֵין טוֹב שִׁתְקַלְסוּ לְפָנֵיו עַל זֹאת: אַחֲרֵים מִשִּׁישׁ. וְכִשְׁנֵיכָא צִיְהוּ כְּלִיָּה בִּימֵי הַמֶּן, הִיוּ אֲוִיזִיָּה שְׁמַחִים לָהֶם: (ה) וְשִׁמְתִּי כֶסֶּאִי בְּעִילָם. שׁוֹן הַצִּירָה הִיתָה צִיְהוּ, דְּכָחִי צִסְפֵּר דִּנְיָאֵל (ח ז) 'צִסְשׁוֹן הַצִּירָה אֲשֶׁר צִיְהוּס הַמַּדִּינָה': (ו) כִּי עֲבָדִים אֲנִינּוּ. פִּסּוֹק הוּא צִסְפֵּר עוֹרָא, וְסִיפִיָּה 'וַיֵּט עֲלֵינוּ חֶסֶד לְפָנֵי שְׂרִי פָרַס לָתֵת לָנוּ מַחִיָּה': (ז) בְּאֵשׁ בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. שְׁהִיִּלְנוּ לְמוֹךְ הַכְּזָשׁ:

(ח) **רַבִּי יוֹחָנָן** פָּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאֵי פִרְשָׁתָא מִהָכָא: 'זָכַר חֲסִידוֹ וְאַמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ' (שם צח ג). אֵימָתִי רָאוּ כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ? בִּימֵי מֶרְדֳּכִי וְאַסְתֵּר.

(ט) **רִישׁ לְקִישׁ** פָּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאֵי פִרְשָׁתָא מִהָכָא: 'אַרְיִי נוֹהֵם וְדָב שׁוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל' (משלי כח טו). 'אַרְיִי נוֹהֵם' - זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, דְּכָתִיב בֵּיהּ (ירמיה ד ז) 'עֲלֶה אֲרִיָּה מִסְבָּכוֹ'. 'וְדָב שׁוֹקֵק' - זֶה אֶחָשְׁוֹרוּשׁ, דְּכָתִיב בֵּיהּ (דניאל ז ה) 'וְאָרוּ חִיּוֹה אַחֲרֵי תַנְיִנָּה דְמִיָּה לְדָב'. וְתַנִּי רַב יוֹסֵף, אֱלוֹ פְּרִסְיִים שְׂאוּכְלִין וְשׁוֹתִין כְּדוֹב, וּמְסוּרְבְּלִין בְּשׁוֹר כְּדוֹב, וּמְגַדְלִין שְׁעָר כְּדוֹב, וְאִין לָהֶם מְנוּחָה כְּדוֹב. 'מוֹשֵׁל רָשָׁע' - זֶה הָמֶן. 'עַל עַם דָּל' - אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם דָּלִים מִן הַמְּצוֹת.

(י) **רַבִּי אֱלֵעָזָר** פָּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאֵי פִרְשָׁתָא מִהָכָא: 'בְּעֻצְלָתִים יִמָּךְ הַמְּקָרָה וּבְשִׁפְלוֹת יָדִים יְדִלוּךְ הַבֵּית' (קהלת י ח). בְּשִׁבִיל עֻצְלוֹת שְׁהִיָּה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁלֹא עֲסָקוּ בַתּוֹרָה, נַעֲשֶׂה שׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מָךְ. וְאִין 'מָךְ' אֵלָּא עֲנִי, שְׁנֵאמַר (ויקרא כו ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרֹכֶךְ'. וְאִין מְקָרָה אֵלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר (תהלים קד ג) 'הַמְּקָרָה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתֶיהָ'.

(יא) **רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק** פָּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאֵי פִרְשָׁתָא מִהָכָא: 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לוֹלִי ה' שְׁהִיָּה לָנוּ יֵאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, לוֹלִי ה' שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוּם עֲלִינוּ אָדָם' (תהלים קכד א-ב). 'אָדָם' - וְלֹא מֶלֶךְ.

(יב) **רַבָּא** פָּתַח לָהּ פִּיתְחָא לְהָאֵי פִרְשָׁתָא מִהָכָא: 'בְּרַבּוֹת צַדִּיקִים יִשְׁמַח הָעָם, וּבְמִשׁוֹל רָשָׁע יִאֲנַח עָם' (משלי כט ב). בְּרַבּוֹת צַדִּיקִים יִשְׁמַח הָעָם - זֶה מֶרְדֳּכִי וְאַסְתֵּר, דְּכָתִיב (להלן ח טו) 'וְהָעִיר

שׁוֹשֵׁן צִהְלָה וְשִׁמְחָה'. 'וּבְמִשׁוֹל רָשָׁע יִאֲנַח עָם' - זֶה הָמֶן, דְּכָתִיב (להלן ג טו) 'וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוּכָה'.

(יג) **רַב מִתְנָה** אָמַר מִהָכָא: 'כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוּבִים אֵלָיו' (דברים ד ז).

(יד) **רַב אָשִׁי** אָמַר מִהָכָא: 'אוֹ הַנֶּסֶה אֱלֹהִים [לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מְקָרֵב גּוֹי]' (שם פסוק לה).

(טו) **'וַיְהִי בִימֵי אֶחָשְׁוֹרוּשׁ'**. אָמַר **רַב** וַיְהִי הָדָא דְּכָתִיב (דברים כח סח) וְהִתְמַכְּרְתֶּם שָׁם לְאִיכָיֶךְ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת [וְאִין קוֹנָה].

(טז) **וְשִׁמְוָאֵל** אָמַר, 'לֹא מְאֻסָּתִים וְלֹא גַעְלָתִים לְכָלוֹתָם' (ויקרא כו מד). 'לֹא מְאֻסָּתִים' - בִּימֵי יוֹנִים. 'וְלֹא גַעְלָתִים' - בִּימֵי אֶסְפָּסְיָנוּס קִיסָר. 'לְכָלוֹתָם' - בִּימֵי הָמֶן. 'לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם' (שם) - בִּימֵי רוֹמִיִּים. 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם' (שם) - בִּימֵי גּוֹג וּמָגוּג. בְּמִתְנִיתָא תְּנָא, 'לֹא מְאֻסָּתִים' - בִּימֵי כְּשָׁדִים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם דְּנִיָּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעֻזְרִיָּה. 'וְלֹא גַעְלָתִים' - בִּימֵי יוֹנִים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם שְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק וְחִשְׁמוֹנָאִי וּבְנָיו וּמִתְנִיתָה כֶּהֱן גָּדוֹל. 'לְכָלוֹתָם' - בִּימֵי הָמֶן, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם מֶרְדֳּכִי וְאַסְתֵּר. 'לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם' - בִּימֵי רוֹמִיִּים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם שֶׁל בֵּית רַבִּי וְחִכְמֵי דוֹרוֹת. 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם' - לַעֲתִיד לְבוֹא, שְׂאִין כָּל אוֹמָה וְלִשׁוֹן וְכוּלָּה לְשָׁלוֹם בָּהֶם.

(יז) **רַבִּי לִוִּי** אָמַר מִהָכָא: 'וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יִשְׂרָאֵל הָאֶרֶץ מִפְּנֵיכֶם [וְהִיָּה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׁפִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִים בְּצַדִּיקֵיכֶם וְצָרְרוּ אִתְּכֶם עַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אִתָּם יֹשְׁבִים בָּהּ]' (במדבר לג נה).

(יח) **רַבִּי חֲזִיָּא [בַּר אֲבָא]** אָמַר מִהָכָא: 'וְהִיָּה כְּאֲשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם' (שם פסוק נו).

אֶחָשְׁוֹרוּשׁ. אָמַר רַב, אֲחִיו שֶׁל רֹאשׁ, וּבֶן גִּילּוֹ שֶׁל רֹאשׁ. אֲחִיו שֶׁל רֹאשׁ - אֲחִיו שֶׁל

רש"י על מסכת מגילה

(טו) מה שכתוב בתורה ואין קונה. גזר המן שלא יהא אדם ראשי לקנות מהן לעבד: (טז) ושמואל אמר. מהכא [פיתחא] לא מאסמים וגו': (יז) ואם לא תורישו וגו'. אף אלו נעשו, על שחמל שאלו על עמלק: (יח) אעשה לכם. אף אלו כמעט כלו: (א) אחיו של ראש. כלומר דומה לו: בן גילו. בן מזלו, שניהן דעת

(ח) אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהדבר נגלה לכל האומות, שהלכו איגרות בכל העולם: (ט) מסורבלין. מלוששין נצטר: (י) נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: (יא) אדם ולא מלך. זה המן: (יג) רב מתנה. מהכא פתח פיתחא:

נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע שְׁנֶקְרָא רָאשׁ, שְׁנֶאֱמַר (דניאל ב לח) 'אֵנֶת הוּא רִישָׁא דִּי דִּהְבָּא'. וְכֵן גִּילּוֹ שֶׁל רָאשׁ - הוּא הָרֵג הוּא בִּיקֶשׁ לְהָרוֹג, הוּא הִתְרִיב הוּא בִּיקֶשׁ לְהִתְרִיב, שְׁנֶאֱמַר (עזרא ד ו) 'וּבְמַלְכוּת אַחֲשֵׁרוּשׁ בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ כְּתִבּוּ שְׁטָנָה עַל יִשְׂבִּי הַיְּהוּדָה וִירוּשָׁלַם'. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, שֶׁהוֹשְׁתְּרוּ פְּנִיָּהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו כְּשׁוּלֵי קִדְרָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּל הַזּוֹכְרוֹ אֹמֵר אֵחָ לְרָאשׁוֹ. וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, שֶׁהִפֵּל נַעֲשׂוּ רִשִּׁין בְּיָמָיו, שְׁנֶאֱמַר (להלן י א) 'וַיִּשָּׂם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ מֶסֶ':

הוּא אַחֲשֵׁרוּשׁ. הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ. 'הוּא עֲשׂוֹ' (בראשית לו מג) - הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ. 'הוּא דִּתָּן וְאַבְיָרָם' (במדבר כו ט) - הֵן בְּרִשְׁעָן מִתְחִילָתָן וְעַד סוּפָן. 'הוּא הַמֶּלֶךְ אֲחָז' (דה"ב כח כב) - הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ. 'אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם' (דה"א א כז) - הוּא בְּצִדְקוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ. 'הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן' (שמות ו כז) - הֵן בְּצִדְקָן מִתְחִילָתָן וְעַד סוּפָן. 'וְדָוִד הוּא הַקֶּטָן' (שמו"א יז יד) - הוּא בְּקִטְנוּתוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ. כְּשֶׁם שֶׁבְּקִטְנוּתוֹ הַקֶּטָן עֲצָמוֹ אֲצֵל מִי שְׁגָדוּל מִמֶּנּוּ בְּתוֹרָה, כֵּן בְּמַלְכוּתוֹ הַקֶּטָן עֲצָמוֹ אֲצֵל מִי שְׁגָדוּל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה:

הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי, שְׁמֵלֶךְ מַעֲצָמוֹ. אָמַרִי לָהּ לִשְׁבַח, וְאָמַרִי לָהּ לִגְנָא. אָמַרִי לָהּ לִשְׁבַח - דְּלֹא הָיָה אֵינִישׁ דְּחָשִׁיב לְמַלְכָּא כְּוֹתִינָהּ. וְאָמַרִי לָהּ לִגְנָא - דְּלֹא הָיָה חֲזִי לְמַלְכוּתָא, וּמִמּוֹנָא יִתִּירָא הוּא דִּיהֵב וְקָם:

רש"י על מסכת מגילה

אחד היה להם: ביקש להחריב. יסוד שייסד וזוּצַל צבית המקדש צימי כורש לפני אחשורוש, כמו שאמור בספר עזרא (פרק ד): שטנה. שנמנה לשטן להם שלא יצוהו: אח. אוי: אברם הוא אברהם. פסוק הוא דדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: ועל עזה וכו'. והכי קאמר קרא, כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה: מלכו בכיפה. תחת כל כיפת הרקיע: הא דאמרן. מהודו ועד כוש: סימן שלמה סחריז דריוש כורש: לא סליק מלכותיה. לא השלים מלכותו, שהרי טרדו אשמדאי, כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:): הניחא למאן דאמר וכו'. במסכת גיטין פרק מי

תוספות

מִהָדוֹ וְעַד בּוֹשׁ. רַב וְשִׁמּוּאֵל, חַד אָמַר, הוֹדּוּ בְּסוּף הָעוֹלָם וְכוּשׁ בְּסוּף הָעוֹלָם. וְחַד אָמַר, הוֹדּוּ וְכוּשׁ גַּבִּי הַדְּדִי הוּוּ קַיִימִי, כְּשֶׁם שְׁמֵלֶךְ עַל הוֹדּוּ וְכוּשׁ, כֵּן מֶלֶךְ מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפּוֹ. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֵתָהּ אֹמֵר (מל"א ה ד) 'כִּי הוּא רוּדָה בָּכָל עֶבֶר הַנֶּהָר מִתְּפֹסֶח וְעַד עֲזָה', רַב וְשִׁמּוּאֵל. חַד אָמַר, תְּפֹסֶח בְּסוּף הָעוֹלָם וְעֲזָה בְּסוּף הָעוֹלָם. וְחַד אָמַר, תְּפֹסֶח וְעֲזָה בְּהַדְּדִי הוּוּ קַיִימִי, כְּשֶׁם שְׁמֵלֶךְ עַל תְּפֹסֶח וְעַל עֲזָה, כֵּן מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ:

שִׁבְעַ וְעֲשָׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה. אָמַר רַב חֲסִידָא, בְּתַחֲלִילָה מֶלֶךְ עַל שִׁבְעַ, וּלְבִסּוּף מֶלֶךְ עַל עֲשָׂרִים, וּלְבִסּוּף מֶלֶךְ עַל מֵאָה. אֵלָּא מַעֲתָה (שמות ו כ) 'וּשְׁנֵי חֲזִי עֲמָרָם שִׁבְעַ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה', מֵאִי דְרִשְׁתָּ בֵּיהּ? שְׁאֵנִי הָכָא דְקָרָא יִתִּירָא הוּא, מְכַדִּי כְּתִיב 'מִהָדוֹ וְעַד בּוֹשׁ', 'שִׁבְעַ וְעֲשָׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה' לָמָּה לִּי? שְׁמַע מִינָּה לְדַרְשָׁהּ.

תָּנּוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה מַלְכוֹ בְּכִיפָה, וְאֵלוּ הֵן: אֲחָאָב וְאַחֲשֵׁרוּשׁ וְנְבוּכַדְנֶצַּר. אֲחָאָב - דְּכְתִיב (מל"א יח י) 'חִי ה' אֱלֹהֶיךָ אִם יֵשׁ גּוֹי וּמִמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא שָׁלַח אֲדוֹנֵי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ' וְגו'. וְאֵי לֹא דִּהְיָה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶן, הֵיכִי מְצִי מְשַׁבַּע לָהּ. נְבוּכַדְנֶצַּר - דְּכְתִיב (ירמיה כז ח) 'וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָּה אֲשֶׁר לֹא יִתֵּן אֶת צִנְאוֹ וְעוֹל מֶלֶךְ בָּבֶל'. אַחֲשֵׁרוּשׁ - הָא דְאָמַרְנָן. [דף י"א ע"ב] (סימן ססד"ך) וְתוֹ לִיכָא, וְהָא אֵיכָא שְׁלֵמָה? לֹא סְלִיק מַלְכוּתִיהָ. הֵנִיחָא לְמֵאן דְאָמַר מֶלֶךְ וְהִדְיוּט, אֵלָּא לְמֵאן דְאָמַר מֶלֶךְ וְהִדְיוּט וּמֶלֶךְ, מֵאִי אֵיכָא

רש"י על מגילת אסתר

הוא אחשורוש. הוא נרשעו מתחלתו ועד סופו (גמ'): המלך. שמלך מעצמו (גמ') ולא היה מזרע המלוכה: מהדו ועד בוש וגו'. המולך על מאה ועשרים ושבע

כי הוא רודה. בשלמה כתיב: כשם שמלך על תפסח ועל עזה וכו'. והכי קאמר קרא, כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה: מלכו בכיפה. תחת כל כיפת הרקיע: הא דאמרן. מהודו ועד כוש: סימן שלמה סחריז דריוש כורש: לא סליק מלכותיה. לא השלים מלכותו, שהרי טרדו אשמדאי, כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:): הניחא למאן דאמר וכו'. במסכת גיטין פרק מי

(א) שלשה מלכו בכל העולם כולו. והא דלא חשיב אלכסנדר מוקדון, משום דלא איירי הכא אלא בנאותם הכתובים להדיא:

לְמִימַר? שְׁלֹמֹה מִלְּתָא אַחֲרִיתִי הָיָה בִּיה, שְׁמֶלֶךְ עַל
הַעֲלִינִים וְעַל הַתַּחְתּוֹנִים, שְׁנָאֻר (דִּה"א כט כג) וַיֵּשֶׁב
שְׁלֹמֹה עַל כֶּסֶּא ה' . וְהָא הָיָה סִנְחָרִיב, דְּכָתִיב (ישעיה
לו כ) מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוֹ אֶת

אֲרָצָם מִיָּדִי? הֲאֵא אֵיפֹא
יְרוּשָׁלַּיִם דְּלֹא כְּבִשָּׁהּ. וְהֵא
אֵיפֹא דְרִיּוֹשׁ, דְּכָתִיב (דְּנִיאל ו'
כו') 'דְּרִיּוֹשׁ מַלְכָּא כְּתִב לְכָל
עַמְמִיא אַמְיָא וְלִשְׁנֵי דֵי דִרְרִין

בְּכָל אֲרֻצָּא שְׁלַמְכוֹן יִשְׁגָּא? הָא אִיכָא שְׁבַע דְּלֹא מִלְךְ
עָלֵיהּ, דְּכְתִיב (שם פסוק ב) 'שֹׁפֵר קֶדֶם דְּרִישׁ וְהִקִּים
עַל מַלְכוּתָא לְאַחֲשֵׁרְפְּנֵי מָאָה וְעֶשְׂרִין'. וְהָא אִיכָא
כּוֹרֶשׁ, דְּכְתִיב (עזרא א ב) כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, כָּל
מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה'?' הָתָם אֲשַׁתְּבוּחֵי הוּא דְקָא
מִשְׁתַּבַּח בִּנְפִשֵּׁיהּ:

(ב) **בַּיָּמִים** הָהֵם **בְּשָׁבַת תְּמָלָהּ**. וּכְתִיב בְּתַרְיָה (פסוק ג) 'בְּשַׁנַּת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ'. אָמַר רַבָּא, מַאי 'בְּשָׁבַת'? לְאַחַר שְׁנַת־יִשְׁבָּה דַּעְתּוֹ. אָמַר: בְּלִשְׁצֹר חֲשֵׁב וְטַעַה, אֲנֵא חֲשִׁיבְנָא וְלֹא טַעֲנִיא. מַאי הִיא?

דַּכְתִּיב (יִימִיָּה כט י') כִּי לִפִּי מְלֹאֵת לִכְבֵּל שְׁבָעִים שָׁנָה
אֶפְקֹד אֶתְכֶם, וְכִתִּיב (דְּנִיָּאל ט ב') לְמֵלְאוֹת לְחֻרְבוֹת
יְרוּשָׁלַם שְׁבָעִים שָׁנָה, חֹשֵׁב אַרְבָּעֵין וְחֹמֶשׁ
דְּנִיבֹכְדִנְצָר, וְעֶשְׂרִין וְתֵלֶת דָּאִוִּיל מְרוֹדָךְ, וְתֵרַתִּי
דִּידִיָּה, הָא שְׁבָעִים, אֶפִּיק מְאִנִּי
דְּבִי מְקֹדֶשָׁא וְאַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוּ.
וְנִבְכְּדִנְצָר מְנָלֵן דְּאַרְבָּעֵין
וְחֹמֶשׁ שָׁנִין מִלָּךְ? דְּאָמַר מַר:
גְּלוּ בִשְׁבַע גְּלוּ בִשְׁמוֹנָה, גְּלוּ

בְּשִׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה גָלוּ בְּתִשְׁעַ עֶשְׂרֵה. גָּלוּ בְּשִׁבְעַ -
לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, שֶׁהִיא שְׁמוֹנֶה לְנִבְכֻדְנֶצַּר. גָּלוּ
בְּשִׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - לְכִיבוֹשׁ יְהוּדִים, שֶׁהִיא תִשְׁעַ
עֶשְׂרֵה לְנִבְכֻדְנֶצַּר. דָּאֵמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה כִּיבֵּשׁ
יְנִינָה, שְׁנִיָּה כִּיבֵּשׁ יְהוּדִים. וּכְתִיב (יִרְמְיָה נב לא) יִיְהִי
בְשָׁלְשִׁים וְשִׁבְעַ שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹכֵן מֶלֶךְ יְהוּדָה
בְּשָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בְּעָשְׂרִים וּחֲמֹשֶׁה לַחֹדֶשׁ נִשָּׂא אֲוִיל
מְרוֹדֶךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשֵׁנַת מַלְכָּתוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹכֵן מֶלֶךְ
יְהוּדָה וְיוֹצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכְּלוּא'. תִּמְנִי וּתְלָתִין
וְשִׁבְעַ, הֲרִי אַרְבַּעִין וּחֲמֵשׁ דְּנִבְכֻדְנֶצַּר. וְעֶשְׂרִין

רש"י על מסכת מגילה

שִׁאחֻזוֹ (שס): עַל הָעֲלִיּוֹנִים. עַל הַדְּסִים: (3) כְּשֶׁבַת הַמֶּלֶךְ. מִשְׁמַע צִמְחִילַת מַלְכוּתוֹ, וְהַדָּר כְּמִיד בִּשְׁנַת שְׁלֹשׁ: כְּשֶׁנִּתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ. שְׁמַחֲמִילָה הִיָּה דְּוֹאָג שִׁינְאוֹ יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת יָדוֹ כְּשִׁיגְמָרוּ שְׁעֵים שָׁנָה לְגָלוּת צֶבֶל, וְעַכְשֵׁי נִמְיֶשֶׁבָה [דַּעְמוֹ]: מֵאֵי הִיא. חֹשְׁבִּינָה דְּצִלְשָׁנָר וְטַעְמִיהָ: לִפִּי מַלְאוֹת לִבָּבִל. כְּסֻדּוֹר הוּא לְמַלְכוּת צֶבֶל מִיּוֹם

מדיניות, כמו שמוֹלֵךְ מהדו ועד כוֹשׁ, שעומדים זה אצל זה. וכן (מל"א ד) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסח עד עזה (גמ'): (ב) בשבת המלך אחשורוש וגו'. כשנתקיים המלכות בידו. ורבותינו פירשוהו צענין אחר

שנטלה צל מלכות, וזה נצודננר נטל מלכות מאסר חדון מלך אשור: חשב. כלשנר מ"ה דנבוכדנצר, וב"ג דאדיל מרודך, ותרתי דידיה. דאשכחן דכלשנר מלך חלת שנין, דכתיב בספר דניאל (ח א) בשנת שלש למלכות כלשנר המלך חזון נראה אלי אני דניאל וגו': גלו בשבע גלו בשמונה. חד גלות הוא, וקראי קא דריש, כתיב בגלות יהויכין בשנת שמונה למלכות נצודננר צסוף ספר מלכים (מלכים ב ד כד יב), ובספר ירמיה צסוף (צב כח) אשר הגלה נצודננר בשנת שבע. אלא שמונה למלכות נצודננר ושבע לכיבוש יהויקים, שכבשו תחתיו בשנה שניה למלכותו ולא הגלוה, ויהי לו עזר שלש שנים: י"ח וי"ט. כתיב בגלות דקיה צסוף ספר ירמיה (נב יב-כט), והיינו חורבות ירושלם שהיא י"א שנה אחר גלות יהויכין, דכתיב (מלכים ב כה ב, ירמיה נב ה) ויהי צעשמי עשרה שנה למלך דקיהו וגו'. ומאי י"ח וי"ט, י"ח לכיבוש יהויקים, וי"ט למלכות נבוכדנצר: דאמר מר שנה ראשונה כיבש ניגדה. שהיתה ראש מלכות אשור, שהיה מלך צביה: שניה כיבש יהויקים. קראי קא דריש צסוף עולם (פרק כה) כתיב צראש ספר דניאל (א א-ב) בשנת שלש למלכות יהויקים צא נצודננר צירושלם ויתן ה' את יהויקים צידו, אפשר לומר כן והלא לא מלך אלא בשנת ארבע ליהויקים, שנאמר צסוף ירמיה (כה א) הדבר אשר היה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנצודננר, אלא מה תלמוד לומר בשנת שלש למלכות יהויקים, בשנת שלש למדו, לאחר שכיבושו עמדו שלש שנים ומרד בו, שנאמר (מלכים ב ד כד א) ויהי לו יהויקים עזר שלש שנים וישב וימרד בו, ולמדך כאן שעמד צמרדו שלש שנים, הרי ו' שנים לכיבושו, וצפסם הזאת נמסר צידו והרגו ונתקיים צו קצורת חמור ייקצר (ירמיה כב יט), והמליך את יהויכין צו תחתיו וצא לו לצבא, אמרו לו יועציו האצ מרד צך והמלכת צו, מתלא אמרין מכלצא צישא גוריא טבא לא נפיק (ויקרא רבה פרשה יט פסקה ו), חזר עליו לתשובת השנה והגלוה והמליך דקיהו, וכן כתיב צסוף מלכים צסוף (מ"ב ד יז). נמלאת

שָׁטַן וְרִיקָד בִּינִיהֶן וְהָרַג אֶת וְשִׁתִּי. וְהָא שְׁפִיר
חָשִׁיב? אִיהוּ נָמִי מִיטְעָא טְעִי, דְּאִיבְעִי לִיהָ לְמִימְנִי
מִחֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַּיִם. סוּף סוּף כְּמָה בְּצִירָן? חַד סָרִי.
אִיהוּ כְּמָה מֶלֶךְ? אַרְבִּיסֶר. בְּאַרְבִּיסֶר דִּידִיהָ אִיבְעִי
לִיהָ לְמִיבְנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵמָה כְּתִיב (עזרא ד כד)
'בְּאֲדִין בְּטִילַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם? אָמַר
רְבָא, שְׁנַיִם מְקוּטְעוֹת הָווּ. [דף י"ב ע"א] תִּנְיָא נָמִי
הָכִי, וְעוֹד שְׁנָה אַחֲרַת לְבָבֵל, וְעַמְד דְּרִישׁ וְהַשְׁלִימָה.
אָמַר רְבָא, אָף דְּנִיָּאֵל טְעָה בַּהֲיָא חוּשְׁבָנָא, דְּכְתִיב
(דניאל ט ב) 'בְּשָׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אָנִי דְּנִיָּאֵל בִּינוֹתִי
בְּסַפְרִים'. מְדַקְאֵמַר 'בִּינוֹתִי', מְפָלֵל דְּטְעָה. מְפָל
מְקוֹם קָשׁוֹ קְרָאִי אֶהְדִּי, כְּתִיב 'מְלָאוֹת לְבָבֵל', וְכְתִיב
'לְחֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם'? אָמַר רְבָא, לְפָקִידָה בְּעֻלְמָא.
וְהִינֵנוּ דְּכְתִיב (עזרא א ב) 'כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל

וְתַלְתָּ דְּאוּל מְרוּדָךְ, גְּמָרָא. וְתַרְתִּי דִּידִיהָ, הָא שְׁבַעֲיָן.
אָמַר: הַשְׁתָּא וְדָאִי תוּ לֹא מִפְּרָקִי. אִפִּיק מְאִנִּי דְּבִי
מְקֻדָּשָׁא וְאַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. הִינֵנוּ דְּקָאֵמַר לִיהָ דְּנִיָּאֵל
(דניאל ה כג) 'עֲלֵ מֶרָא שְׁמִיא הַתְּרוֹמֶמֶת, וְלִמְאִנְיָא דִּי
בֵּיתָהּ הִתִּיּוֹ קְדָמָךְ'. וְכְתִיב (שם פסוק ל) 'בָּהּ בְּלִילְיָא
קָטִיל בְּלֹא שְׂצָר מֶלֶכָא כְּשִׁדְאָהּ'. וְכְתִיב (שם ו א)
'וְדִרְיוּשׁ מְדָאָה קָבַל מִלְכוּתָא כְּבָר שְׁנִין שְׁתֵּין
וְתַרְתִּין'. אָמַר: אִיהוּ מִיטְעָא טְעִי, אָנָּה חָשִׁיבָנָא וְלֹא
טְעִינָא, מִי כְּתִיב 'לְמַלְכוּת בָּבֶל'? 'לְבָבֵל' כְּתִיב! מִאי
'לְבָבֵל'? לְגָלוֹת בָּבֶל. כְּמָה בְּצִירָן? תִּמְנִי. חָשִׁיב
וְעִיָּל חִילוּפִיָּהּ, חֲדָא דְּבִלְשַׁצַּר, וְחַמֵּשׁ דְּדִרְיוּשׁ
וְכוֹרֶשׁ, וְתַרְתִּי דִּידִיהָ, הָא שְׁבַעֲיָן. כִּיּוֹן דְּחִזִּי דְּמָלוּ
שְׁבַעֲיָן וְלֹא אִיפְרוּק, אָמַר: הַשְׁתָּא וְדָאִי תוּ לֹא
מִפְּרָקִי. אִפִּיק מְאִנִּי דְּבִי מְקֻדָּשָׁא וְאַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. כֹּה

רש"י על מסכת מגילה

(טו) לְקִיָּם אֶת אֲגַרְתָּהּ הַפּוֹרִים הַזֹּאת הַשְׁנִית, הִרִי י"ד:
בְּאֲדִין. זִמְנִי כּוֹרֶשׁ בְּטִילַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהָא. שְׁנִי
כּוֹרֶשׁ לְזִנּוֹת וְחֹזֵר זֹו עַל יְדֵי זְרִי יְהוּדָה וְזִנְיָמָן כְּמוֹ שְׁכַחוּ
בְּסַפֵּר עוֹרָא (ד כד), עַד שֶׁנֶּתַחַת מִלְכוּת דְּרִישׁ הַשְׁנִי
שְׁמֶלֶךְ אַחֵר אַחֲשׁוּרוֹשׁ, וְנִקְרָא שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת דְּרִישׁ כּוֹרֶשׁ
אַחֲרַחֲסִימָא (ר"ה ג): שְׁנַיִם מְקוּטְעוֹת הָיוּ. אוֹתָן שְׁנֵים
שְׁמֵינִי לְמַעַלָּה יֵשׁ זֶהן שְׁנִיָּלָה מִשַּׁל אַחֲרֵינוּ בְּרָאשׁוֹן, כְּגוֹן
לְדִרְיוּשׁ הַמֶּלֶךְ וְכוֹרֶשׁ שְׁמֵינִי לְהַס חֲמֵשׁ שְׁנֵים לֹא תַמְלָא
אַלָּא אֲרִבְעָה, דְּכַתִּיב זִנְיָמָן אַחֵר לְדִרְיוּשׁ זֶן אַחֲשׁוּרוֹשׁ בְּסַפֵּר
דְּנִיָּאֵל (ט א), וְתַנִּיָּא בְּסַפֵּר עוֹלָם (פֶּרֶק כח) לֹא מִזִּינוּ לְמִדִּי
שְׁנָה בְּכַחוּצִים אֲלָא זֹו בְּלִבְדָּה, וְלִכּוֹרֶשׁ מִזִּינוּ שְׁלֹשׁ שְׁנֵים בְּסַפֵּר
דְּנִיָּאֵל (י א) זִנְיָמָן שְׁלֹשׁ לְמַלְכוּת כּוֹרֶשׁ וְגו', וְתַנִּיָּא נָמִי בְּסַפֵּר
עוֹלָם (פֶּרֶק כט) כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ שְׁלֹשׁ שְׁנֵים מְקוּטְעוֹת, הִרִי
שְׁמֵינִי שְׁנָה יִחִידָה, וְגַם זִנְיָמָן בְּכּוֹדֶנְנָר וְאוּל מְרוּדָךְ
נִבְלָעָה שְׁנָה, וְכִנְגָדָן נִשְׁתַּחֲוֶה הַצִּיָּן שְׁמִי שְׁנֵים לְדִרְיוּשׁ:
תַּנִּיָּא נָמִי הָכִי. דְּזִנְיָמָן בְּכּוֹדֶנְנָר וְאוּל מְרוּדָךְ נִבְלָעָה
שְׁנָה: עוֹד שְׁנָה אַחַת לְבָבֶל. הִכִּי אִימָא מְלַכָּא וְדִרְיוּשׁ מְדָאָה
(פֶּרֶק כח) זִיָּה זִלְיָלָא קָטִיל זִלְשָׁר מְלַכָּא וְדִרְיוּשׁ מְדָאָה
קָטִיל מְלַכּוֹתָא, הִרִי שְׁבַעֲיָם שְׁנָה מִיּוֹם שְׁמֶלֶךְ בְּכּוֹדֶנְנָר,
שְׁבַעֲיָם חֲסָר אַחַת מִיּוֹם שְׁבַעֲיָם יְהוּדִיקִים, וְעוֹד שְׁנָה אַחַת
זִבְזַל לְמַלְאוֹת שְׁבַעֲיָם שְׁנָה מִשְׁשִׁלְטָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַמְד דְּרִישׁ
וְהַשְׁלִימָה, וְאַחֲרֵינוּ זִנְיָמָן אַחֲרַת מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ זִבְזַל, וְנִפְקִדוּ
פְּקִידָה בְּמַקְנָתָא, שְׁאֵמַר מִי זִכֵּם מְכַל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵינוּ עַמּוֹ
וְעַל וְגו'. לְמַדְנוּ מִזִּנְיָמָן זֹו, כְּשֶׁמֶת זִלְשָׁר לֹא הָיוּ לְכִיּוֹשׁ
יְהוּדִיקִים אֲלָא שְׁבַעֲיָם חֲסָר אַחַת, וְאַחֲנוּ מִזִּינוּ לְמַעַלָּה (דף
יא): שְׁבַעֲיָם שְׁנָה, מ"ה דְּכּוֹדֶנְנָר וְכ"ג דְּאוּל מְרוּדָךְ וְגו'
זִבְזַלְשָׁר, הִרִי שְׁנֵים מְקוּטְעוֹת הָיוּ: בִּינוֹתִי בְּסַפְרִים. לְשׁוֹן
סְפִירָה וְחִשְׁבוֹן: כְּתִיב לְפִי מְלָאוֹת לְבָבֵל. שְׁבַעֲיָם שְׁנָה
אִפְקוֹד אַחֲכֶם בְּסַפֵּר יִרְמִיָּה (כט י): וְכְתִיב. בְּסַפֵּר דְּנִיָּאֵל

גְלוֹת יְהוּדִיָּין זִנְיָמָן שְׁבַעֲיָם לְכִיּוֹשׁ יְהוּדִיקִים, וְהִרִי הַכְּתוּב
קוֹרָא אוֹתָהּ זִנְיָמָן שְׁמוֹנָה לְמַלְכוּת בְּכּוֹדֶנְנָר בְּסַפֵּר מְלַכִּים
בְּסוּפּוֹ (שם פסוק יב), לְמַדְנוּ שְׁבַעֲיָם שְׁנָה לְמַלְכוּתוֹ כִּיּוֹשׁ:
נִשְׂא אוּל מְרוּדָךְ מֶלֶךְ בָּבֶל וְגו'. לְמַדְנוּ שְׁמֶלֶךְ אוּל
מְרוּדָךְ זִנְיָמָן ל"ו לְגָלוֹת יְהוּדִיָּין, וְכִזֵּר מֶלֶךְ בְּכּוֹדֶנְנָר
שְׁמוֹנָה שְׁנֵים קוֹדֶם גְלוֹת יְהוּדִיָּין, שְׁמוֹנָה וְל"ו הִרִי מ"ה,
וְכ"ג דְּאוּל מְרוּדָךְ, וְשְׁמֵים זִבְזַלְשָׁר: אִפִּיק מְאִנִּי דְּבִי
הַמִּקְדָּשׁ. זִנְיָמָן שְׁלִישִׁית לְמַלְכוּתוֹ: אָמַר. אַחֲשׁוּרוֹשׁ
אִיהוּ וְדָאִי מִיטְעָא טְעִי, אָנָּה חָשִׁיבָנָא כּו' לְגָלוֹת
בָּבֶל. תַּחֲלִיל גּוֹלָה שְׁהִגְלָה אֶת יְכִינִיָּה: כְּמָה בְּצִירָן.
מִשְׁבַּעֲיָם מִשְׁנָה שְׁמֵים לְזִבְזַלְשָׁר: תִּמְנִי. אוֹתָן שְׁמוֹנָה שְׁנֵים
שְׁמֶלֶךְ בְּכּוֹדֶנְנָר לְפָנֵי הַגְלוֹתוֹ אֶת יְכִינִיָּה, שְׁלֹשׁ הָיוּ לוֹ
לְזִבְזַלְשָׁר לְמִנוּתָן וּמוֹנָחָן: חֲשׁוּב. אַחֲשׁוּרוֹשׁ מִשְׁמֵים לְזִבְזַלְשָׁר
עַד שְׁלֹשׁ שָׁלוֹ: וְעִיָּל. הֵנָּה תַּמְנִי תַּחֲוִיָּהּ: חֲדָא
דְּבִלְשַׁצַּר. דְּהִרִי מִשְׁנָה שְׁמֵים שְׁלֹשׁ שְׁבַעֲיָם שְׁנָה לְפִי
מִזִּינוּ, וְשׁוֹב מִנָּה שְׁלִישִׁית: וְחַמֵּשׁ דְּדִרְיוּשׁ. הַמֶּלֶךְ
וְכוֹרֶשׁ הַפֶּרֶס, דְּכַתִּיב (דְּנִיָּאֵל ו א) וְדִרְיוּשׁ מְדָאָה קָטִיל
מְלַכּוֹתָא, וְאַחֲרֵינוּ מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ הִרְאִישׁוֹן שְׁנָתָן רִשׁוֹת לְזִנְיָ
הַגּוֹלָה לְעָלוֹת, שְׁנִיָּמָן כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ וְגו' (עזרא א ג), וְקָא
סִלְקָא דַּעֲתָךְ שְׁמֵינִי שְׁמֵינִי שְׁנֵים חֲמֵשׁ שְׁנֵים אָף עַל
גַּב דְּלֹא כְּתִיב בְּקָרָא: וְתַרְתִּי דִּידִיהָ. דְּאַחֲשׁוּרוֹשׁ, כִּזֵּר
עֲזָרוּ לוֹ שְׁמִי שְׁנֵים: מַחֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם. גְלוֹת
זְדִקְיָהוּ, שְׁנִיָּמָן הָעִיר וְזִבְזַלְשָׁר כְּתִיב לְחַרְבוֹת יְרוּשָׁלַם
זְעִי לְמִימְנִי, דְּכַתִּיב בְּסַפֵּר דְּנִיָּאֵל לְמַלְאוֹת לְחַרְבוֹת יְרוּשָׁלַם
שְׁבַעֲיָם שְׁנָה: חֲדִיסֶרִי. שְׁכָךְ עַמְדָּה הָיְתָה אַחֲרֵינוּ גְלוֹת
יְכִינִיָּה: אִיהוּ כְּמָה מֶלֶךְ אַרְבִּיסֶר. דְּכַתִּיב (לֵהֲלֵן ג ו) זִנְיָמָן
שְׁמֵים עֶשְׂרֵה הִפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל, וְלִשְׁנָה אַחֲרַת נַעֲשָׂה
הֵנֶס הִרִי י"ג, דְּמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם מִתְּשַׁרִּי מִזִּינוּ (ר"ה
ג), וְנִתְחַדְּשָׁה הַשְׁנָה זְמַנְהִי, וְכַתִּיב לְשָׁנָה אַחֲרַת (לֵהֲלֵן ט

ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם. דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב (ישעיה מה א) 'כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו', וכי כורש משיח הוא? אלא אמר ליה

הקדוש ברוך הוא למשיח, קובל אני לך על כורש, אני אמרתי הוא יבנה ביתי ויקבץ גלותי, והוא אמר (עזרא א ג) 'מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל':

(ג) חיל פרס ומדי הפרתמים. וכתוב (להלן י ב) 'למלכי מדי ופרס'. אמר רבא, אתננוי אתנו בהדדי, אי מינן מלכי, מינינו איפרכי. ואי מינינו מלכי, מינן איפרכי:

(ד) בהראותו את עושר כבוד מלכותו. אמר רבי יוסי בר חנינא, מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב הקא 'יקר תפארת גדולתו', וכתוב התם

(שמות כח ב) 'לכבוד ולתפארת':

(ה) ובמלאות תימים האלה וגו'. רב ושמואל, חד אמר, מלך פיקח היה. וחד אמר, מלך טיפש היה. מאן דאמר מלך פיקח היה - שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא, דבני מאתיה מיכף כפיין

ליה, כל אימת דבעי מפייס להו. ומאן דאמר טיפש היה - דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא, דאי מרדו ביה הנך, הני הוו קיימי בהדיה.

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל

שבאותו הדור כליה? אמר

להם: אמרו אתם. אמרו לו:

מפני שנהנו מסעודתו של

אותו רשע. אמר להם: אם כן

שבשושן יהרגו, שבכל העולם

כולו אל יהרגו? אמרו לו:

אמור אתה. אמר להם: מפני

שהשתחוו לצלם. אמרו לו:

וכי משוא פנים יש בדבר?

אמר להם: הם לא עשו אלא

לפנים, אף הקדוש ברוך הוא

לא עשה עמהן אלא לפנים.

והיינו דכתיב (איכה ג לג) 'פי

לא ענה מלבו ויגה בני איש':

בחצר גנת ביתו המלך. רב

ושמואל, חד אמר,

הראוי לחצר לחצר, הראוי

לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן. וחד אמר, הושיבן

בחצר ולא החזיקתן, בגינה ולא החזיקתן, עד

שהכניסן לביתן והחזיקתן. במתניתא תנא, הושיבן

בחצר ופתח להם שני פתחים, אחד לגינה ואחד

לביתן:

רש"י על מגילת אסתר

זמסכת מגילה (גמ'): (ג) הפרתמים. שלטונים זלשון פרס: (ד) ימים רבים. עשה להם משתה: (ה) גנת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. נטוע צאילנות:

משיח הוא. כלום נמשח בשמן המשחה: קובל אני לך כו'. והכי קאמר, כה אמר ה' למשיחו לכורש, על כורש אני אומר לך, אשר החזקתי בימינו וגו' הוא יבנה את ביתי, תרי קראי כתיבי דסמיכי אהדדי, וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרשה זו, שאין לך טעם זרקא צמקרא שאין סגול צא אחריו, וכאן נקד למשיחו צורקא, ולכורש נקד צמאריך, להפרישו ולנתקו מעם למשיחו: מי בכם מכל עמו וגו'. והוא עצמו לא נשמדל דדצר: (ג) כתיב פרס ומדי הפרתמים. סמך פרתמים אלל מדי. וכתוב למלכי מדי ופרס. סמך מלכי אלל מדי: (ד) בגדי כהונה. שהיו צידו שם צגדי כהן גדול שהציאן מירושלם: (ה) פיקח היה. שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו: שהשתחוו לצלם. צימי נצודנלר: וכי משוא פנים יש בדבר. היאך זכו לנס: הם עשו לפנים. מיראה:

רש"י על מסכת מגילה

(ט ז) למלאות לחרבות ירושלם שזעים שנה מספר השנים אשר היה דצר ה' אל ירמיה הנביא: לפקידה בעלמא. נאמר לפי מלאות לצבל שזעים שנה אפקוד אחכס, וכך היתה, שנפקדו שנה אחת לכורש מלך פרס, שהיא שנת ע"א לכיבוש יהויקים שפשטה צבל על ישראל: כו'. והכי קאמר, כה אמר ה' למשיחו לכורש, על כורש אני אומר לך, אשר החזקתי בימינו וגו' הוא יבנה את ביתי, תרי קראי כתיבי דסמיכי אהדדי, וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרשה זו, שאין לך טעם זרקא צמקרא שאין סגול צא אחריו, וכאן נקד למשיחו צורקא, ולכורש נקד צמאריך, להפרישו ולנתקו מעם למשיחו: מי בכם מכל עמו וגו'. והוא עצמו לא נשמדל דדצר: (ג) כתיב פרס ומדי הפרתמים. סמך פרתמים אלל מדי. וכתוב למלכי מדי ופרס. סמך מלכי אלל מדי: (ד) בגדי כהונה. שהיו צידו שם צגדי כהן גדול שהציאן מירושלם: (ה) פיקח היה. שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו: שהשתחוו לצלם. צימי נצודנלר: וכי משוא פנים יש בדבר. היאך זכו לנס: הם עשו לפנים. מיראה:

(ו) חור ברפס ותבלת. מאי חור? רב אמר, חרי חרי. ושמאל אמר, מילת לבנה הציע להם. ברפס. אמר רבי יוסי בר חנינא, כרים של פסים:

אחוז בחבלי בויז וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מפות וזהב וכסף. תניא, רבי יהודה אומר, הראוי לכסף לכסף, הראוי לזהב לזהב. אמר לו רבי נחמיה: אם כן אתה מטיל קנאה בסעודה, אלא הם של כסף ורגליהן של זהב:

בהט ושש. אמר רבי אסי, אבנים שמתחוטטות על בעליהן. וכן הוא אומר (זכריה ט טז) 'אבני גזר מתנוססות על אדמתו': ודר ובתרת. רב אמר, דרי דרי. ושמאל אמר, אבן טובה יש בכרפי הים ודרה שמה, הושיבה

המלך: ו חור | ברפס ותבלת אחוז בחבלי-בויז וארגמן על-גלילי כסף ועמודי שש מפות זהב וכסף על רצפת בהט-ושש ודר ובתרת: ו והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך: ח והשתיה בדת אין

באמצע סעודה והאירה להם כצהרים. דבי רבי ישמעאל תנא, שקרא דרור לכל בעלי סחורה:

(ז) והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים. אמר רב, מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול ממנו בשנים:

(ח) והשתיה בדת אין אונם. מאי בדת? אמר רבי חנן משום רבי מאיר, בדת של תורה, מה דת של תורה

אכילה מרובה משתיה, אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה:

רש"י על מסכת מגילה

(ו) חור ברפס ותבלת. מיני צגדים נצטווים פירס להם למנוע: אחוז בחבלי בויז וארגמן. מרוקמים צפילי צון וארגמן, אותן פרס להם על גלילי כסף ועל עמודי שש: מפות זהב וכסף. ערך ליסב עליהם לסעודה: על רצפת. קרקעית של בהט ושש וגו'. מיני אבנים טובות פירשו רבותינו (גמ'). ולפי משמעות המקרא כך שמש: (ו) והשקות בכלי זהב. כמו ולהשקות: שונים. משוים זה מזה. וכן דמיהם שונות (להג' ג ח). ורבותינו דרשו מה שדרשו (גמ'): ויין מלכות רב. הרבה. ורבותינו אמרו (גמ') שהשקה אותם כל אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו:

(ז) והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים. לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשמות כלי גדול, ויש שאינו יכול לשמותו כי אם בקושי, אבל כאן אין אונם:

(ח) והשתיה בדת אין אונם. בדת של תורה. אכילת מזבח מרובה משתיה, פר ושלשה עשרונים קולת לאכילה ונסך חצי ההין (במדבר טו ט-י):

תוספות

(ו) אחוז בחבלי בויז וארגמן. ואם תאמר למאן דאמר לעיל הראוי לגינה הראוי לגינה הראוי לחצר, אם כן אתה מטיל קנאה בסעודה. יש לומר דסצירא ליה דכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה:

(ז) והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים. אמר רב, מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול ממנו בשנים:

(ח) והשתיה בדת אין אונם. מאי בדת? אמר רבי חנן משום רבי מאיר, בדת של תורה, מה דת של תורה

אין אונם. אמר רבי אלעזר, מלמד שכל אחד ואחד השקוהו יין מדינתו:

לעשות כרצון איש ואיש. אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב (להלן ב ה)

'איש יהודי', המן דכתיב (להלן ז ו) 'איש צר ואויב':

(ט) גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות. בית הנשים מיבעי ליה? אמר רבא, מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. [אמר רב פפא] היינו דאמרי אינשי: איהו בקרי, ואתתיה [דף י"ב ע"ב] בבוציני:

(י) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. אטו עד יום השביעי לא טב לביה בחרמא? אמר רבא, יום השביעי שבת היה, שישאל אוכלין ושותין, מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, אבל אומות העולם שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות. וכן בסעודתו של אותו רשע, הללו אומרים מדינות נאות,

והללו אומרים פרסיות נאות. אמר להן אחשורוש: כלי שאני משתמש בו אינו לא מדי ולא פרסי אלא כשדי, רצונכם לראותה? אמרו לו: אין, ובלבד שתהא ערומה. שבמדה שאדם מודד, בה מודדין לו,

מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל, ומפשיטתן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת. והיינו דכתיב (להלן ב א) 'אחר הדברים האלה כשוף חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה', כאשר עשתה כן נגזר עליה:

(יב) ותמאן המלכה ושתי. מכדי פריצתא הואי, דאמר מר (דף יב. לעיל פסוק ט) שניהם לדבר עבירה נתכוונו, מאי טעמא לא אתאי? אמר רבי יוסי בר חנינא, מלמד שפרחה בה צרעת. במתניתא תנא, בא גבריאל ועשה לה זנב:

ויקצף המלך מאד וחמתו בקעה בו. אמאי דלקה ביה כולי האי? אמר

אנם כי-כן | יסר המלך על כל-רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש: ט גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש: ס ביום השביעי כטוב לב-המלך ביין אמר למהומן בותא חרבונא בותא ואבנתא ותר וכרפם שבעת הסריסים המשרתים את-פני המלך אחשורוש: יא להביא את-ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את-יפייה כי טובת מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו

רש"י על מסכת מגילה

יין מדינתו. הרגיל זו ולא ישכרהו אלא לפי רצונו: כרצון מרדכי והמן. הם היו שרי המשקים צמשתה: (ט) איהו בקרי. דלועין גדולות: בוציני. דלועין קטנות. כלומר דבאותו מין עזמו זה נואף וזו נואפת, הוא לומר להראות את יופיה, והיא לכך נמכרה שיתכלו ציופיה: (יב) פריצתא הואי. פרוצה הייתה: מלמד שפרחה בה צרעת. וילף צירושלמי מאשר נגזר עליה, וכתיב (דה"צ כו כא) וישב ציית

רש"י על מגילת אסתר

יבד. לשון יסוד, כלומר כן תקן וזוה: על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה, שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות כרצון איש ואיש. לכל אחד רצונו: (י) ביום השביעי. רבותינו אמרו (גמ') שבת היה: (יב) ותמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו (גמ') לפי שפרחה זה צרעת כדי שתמאן ותהרג, שהיתה מפשטת צנות ישראל ערומות ועושה צהן מלאכה צצצת, נגזר עליה שפושט ערומה צצצת: ויקצף. ששלחה לו דברי גנאי

תוספות

כשננטרע, דכתיב ציה (דה"צ כו כא) נגזר מצית ה'. ומאן דאמר נעשה לה זנב, ילף עליה דכתיב הכא, מעליה דכתיב

(יב) שפרחה בה צרעת. צירושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי, מנגזר דכתיב גבי עוניה

רְבָא, שְׁלִיחָה לִיה: בַּר אַהוּרִיירִיה דְּאַבְא, אַבְא לְקַבֵּל
אַלְפָא חֲמֵרָא שְׁתִּי וְלֹא רְוִי, וְהָהוּא גִבְרָא אֲשֵׁתִּי
בְּחִמְרִיה. מִיָּד 'וְחֲמָתוֹ בְּעָרָה בּו':

(יג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְחֻכָּמָיִם. מֵאֵן חֻכָּמָיִם? רַבְּנָן.
יּוֹדְעֵי הָעֵתִים.

שְׂיֻדְעִין לְעֵבֶר שְׁנַיִם וְלַקְבוּצָה
חֲדָשִׁים. כָּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת
בְּמִלְכָּה וְשִׁתִּי. (להלן פסוק טו)
אָמַר לָהּ: דִּינִינָה לִי. אָמְרוּ,
הִכִּי נַעֲבִיד, גִּימָא לִיה קִטְלָה,
לְמַחֲר פָּסִיק לִיה חֲמִרִיה וּבְצִי
לָהּ מִינָן. גִּימָא לִיה שְׂבָקָה, קָא
מִזְלִזְלָה בְּמַלְכוּתָא, [מוֹטָב
לְסִילֻקִּי נִפְשִׁין]. אָמְרוּ לִיה:
מִיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
וְגַלְיָנוּ מֵאַרְצָנוּ, נִיטְלָה עֲצָה
מִמֶּנּוּ, וְאִין אָנּוּ יוֹדְעִין לְדוֹן
דִּינִי נִפְשׁוֹת. אָלֹא זִיל לְגַבִּי
עֲמוֹן וּמוֹאֵב דִּיתְבִּי בְּדוּכְתִּיָּהוּ
כְּחִמְרָא דִּיתְבִּי עַל דְּוִירְדִּיָּה. וְטַעְמָא אָמְרוּ לִיה,
דְּכִתְבִּי (יְרִמְיָה מִח יא) 'שְׁאֲנָן מוֹאֵב מִנְעוּרֵי וְשׁוֹקֵט

הוּא אֶל שְׁמֵרִיו, וְלֹא הוֹרֵק מִכְּלִי אֶל כְּלִי וּבִגְדֵיהָ לֹא
הָלַךְ, עַל כֵּן עֲמַד טַעְמֻּוּ בּוּ וְרִיחוֹ לֹא נָמַר'. מִיָּד:

(יד) וְהִקְרֹב אֵלָיו בְּרִשְׁנָא שֶׁתֵּר אֲדָמְתָא תְּרִשִׁישׁ
מָרְסָנָא מְמוּכָן. אָמַר רַבִּי לְוִי,

פְּסוּק זֶה עַל שֵׁם קְרִבְנוֹת
נֶאמַר; 'בְּרִשְׁנָא' - אָמְרוּ
מִלְאֲכֵי הַשָּׂרָת לִפְנֵי הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם,
כְּלוּם הִקְרִיבוּ לִפְנֵיךָ אוֹמוֹת
הָעוֹלָם כָּרִים בְּנֵי שְׁנָה כְּדוּרָךְ
שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיךָ?
'שֶׁתֵּר' - כְּלוּם הִקְרִיבוּ לִפְנֵיךָ
שְׁתֵּי תוֹרִין? 'אֲדָמְתָא' - כְּלוּם
בְּנֵי לִפְנֵיךָ מִזְבַּח אֲדָמָה?
'תְּרִשִׁישׁ' - כְּלוּם שִׁמְשׁוֹ
לִפְנֵיךָ בְּבִגְדֵי כְּהוֹנָה דְּכִתְיָב
בְּהוּ (שְׁמוֹת כח כ) 'תְּרִשִׁישׁ
וְשֵׁהֶם וְיִשְׁפֹּה'? מָרְסָנָא - כְּלוּם
מִירְסוֹ בְּדָם לִפְנֵיךָ? מָרְסָנָא -
כְּלוּם מִירְסוֹ בְּמִנְחוֹת לִפְנֵיךָ? מִמּוּכָן - כְּלוּם הִכִּינוּ
שְׁלַחַן לִפְנֵיךָ?:

בְּעָרָה בּוּ: יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְחֻכָּמָיִם יוֹדְעֵי הָעֵתִים כִּי־בֵן
דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָל־יוֹדְעֵי דָת
וְדִין: יד וְהִקְרֹב אֵלָיו בְּרִשְׁנָא
שֶׁתֵּר אֲדָמְתָא תְּרִשִׁישׁ מָרְסָנָא
מְמוּכָן שְׂבָעַת שְׂרִי |
פָּרַס וּמְדֵי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ
הַיֹּשְׁבִים רֹאשְׁנָה בְּמַלְכוּת:
טו כָּדָת מַה־לַּעֲשׂוֹת בְּמִלְכָּה
וְשִׁתִּי עַל | אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה
אֶת־מֵאֵמַר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרֻשׁ

רש"י על מגילת אסתר

(גמ'): (יג) בֵּן דְּבַר הַמֶּלֶךְ. כִּי כֵן מִנְהַג הַמֶּלֶךְ צָלַל
מִשְׁפָּט, לְשׁוֹם אֵת הַדָּבָר לִפְנֵי כָל יוֹדְעֵי דָת וְדִין:
(יד) וְהִקְרֹב אֵלָיו. לַעֲרוֹךְ דַּעֲרֵיו לִפְנֵיהֶם, אֵלּוּ הֵם בְּרִשְׁנָא
שֶׁתֵּר וְגו': (טו) כָּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת. מוֹסָב עַל וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְחֻכָּמָיִם (פְּסוּק יג):

עַל כֵּן עֲמַד טַעְמֻּוּ בּוּ וְרִיחוֹ לֹא נָמַר: (יד) פְּסוּק זֶה עַל
קְרִבְנוֹת נֶאמַר. וְהִקְרֹב אֵלָיו לְשׁוֹן הַקְרָצָה קְרִבָן, מִלְאֲכֵי הַשָּׂרָת הִזְכִּירוּ לִפְנֵי הַקְדוּשׁ צְרוּךְ הוּא אֵת הַקְרָצוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִקְמָה צוּשְׁתִּי וְחִסָּר אֶסְתֵּר וְחִסָּר מִלְּחָמָה: בְּרִשְׁנָא. כְּלוּם הִקְרִיבוּ לִפְנֵיךָ כָּרִים צִנִּי שְׁנָה: שֶׁתֵּר.
שְׁתֵּי תוֹרִים: מָרְסָנָא. שְׁמִירְסוֹ אֵת הַדָּם שֶׁל יִקְרָשׁ, וְשׁוֹב לֹא יֵהָא רֹאֵי לִזְרִיקָה: מִירְסוֹ בְּמִנְחוֹת. לְזוּלָן, מִמֶּרַס לְשׁוֹן מִגִּיס:

רש"י על מסכת מגילה

הַחֲפָשִׁית מְאוּרַע כִּי נִגּוֹר מִצִּית ה', מַה לְהֵלֵךְ זָרַעַת אֶף כֵּאֵן
זָרַעַת: אַהוּרִיירִיה. שׁוֹמֵר הַסּוּסִים: לְקַבֵּל אֲלֵפָא
חֲמֵרָא שְׁתִּי. כֵּן הָעֵיד הַכְּמוּצַב עֲלָיו (דְּמִיָּא ה' א):
(יג) פָּסִיק לִיה. יִפְיָג יֵינוּ מַעֲטָ מַעֲלִיו: אֲדוּרְדִּיה. עַל
שְׁמֵרִיו: וְטַעְמָא אֲמַרִי לִיה. וַיִּפֶּה אֲמַרְו לֹ, דוֹדֵאֵי כֵן הוּא
שְׁמַחוֹךְ שֶׁהָאֵדָם שָׁקֵט דַּעֲמוּ מִיוֹשְׁבַת עֲלָיו, שְׁנֵאמַר שְׁאֲנָן

מוֹאֵב מִנְעוּרֵיו וְשׁוֹקֵט הוּא אֶל שְׁמֵרִיו, וְסִיפִיה דְּקִרָא עַל כֵּן עֲמַד טַעְמֻּוּ בּוּ וְרִיחוֹ לֹא נָמַר: (יד) פְּסוּק זֶה עַל
קְרִבְנוֹת נֶאמַר. וְהִקְרֹב אֵלָיו לְשׁוֹן הַקְרָצָה קְרִבָן, מִלְאֲכֵי הַשָּׂרָת הִזְכִּירוּ לִפְנֵי הַקְדוּשׁ צְרוּךְ הוּא אֵת הַקְרָצוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִקְמָה צוּשְׁתִּי וְחִסָּר אֶסְתֵּר וְחִסָּר מִלְּחָמָה: בְּרִשְׁנָא. כְּלוּם הִקְרִיבוּ לִפְנֵיךָ כָּרִים צִנִּי שְׁנָה: שֶׁתֵּר.
שְׁתֵּי תוֹרִים: מָרְסָנָא. שְׁמִירְסוֹ אֵת הַדָּם שֶׁל יִקְרָשׁ, וְשׁוֹב לֹא יֵהָא רֹאֵי לִזְרִיקָה: מִירְסוֹ בְּמִנְחוֹת. לְזוּלָן, מִמֶּרַס לְשׁוֹן מִגִּיס:

תוספות

הִזְכִּירוּ לַיהוָה גֵּר הָעֲמוּנִי לְצַח צָהָל (יִידִם פ"א מ"ד). אֲזַל
מִשְׁמַע דְּגִרֵּי אִינֵךְ לֹא רָצוּ לְהַחֲרִיךְ לְצַח צָהָל, לִפְנֵי שֶׁלֹּא צִלְצֵל
סַנְחֲרִיז מִזְרִים וְלֹא צִלְצֵל מוֹאֵב. וּמִיָּהוּ קָשָׁה דְּצִנְרִיכּוֹת מִשְׁמַע
צִאֲוֹתָה שֶׁהִצְאִתִּי סַנְחֲרִיז צִלְצֵל עֲמוּנָן, וְצִרְמִיָּה חֲשִׁיד לָהּ
צִאֲוֹתָה שֶׁהִגִּלָּה נְצוּכְדַנְרִי. וַיִּלֵּל לִפְנֵי סַנְחֲרִיז הִיָּה רֹאשׁוֹן
שֶׁצִּלְצֵל נִקְרָא הַכֹּל עַל שְׁמוֹ, וְעֲלָיו כְּחִיד (יִשְׁעִיָּה יג) וְאִסְרִי
גְּבוּלוֹת עַמִּים וְעַתִּידוֹתֵיהֶם שׁוֹסְתִי, אֲזַל וְדֵאֵי עֵיקַר הַחוּרְבָן
הִיָּה עַל יְדֵי נְצוּכְדַנְרִי:

גְּבִי שְׁמוּאֵל (שְׁמ"א ט כד) וִירֵם הַטָּעַח אֵת הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה,
וְאִמְרִינָן (ע"ז כה) זו הָאֱלִיָּה:

(יג) זִיל לְגַבִּי עֲמוּנָן וּמוֹאֵב דִּיתְבִּי בְּדוּכְתִּיָּהוּ
כְּחִמְרָא. וְקָשָׁה, דֵּהֵא פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשְּׁחַר
(צִרְכוֹת דף כח). פֶּרֶךְ וְכִי עֲמוּנָן צִמְקוֹמוּ יוֹשֵׁב, וְהֵלֵא צֵא
סַנְחֲרִיז וְצִלְצֵל. לִכְךָ פִּירַשׁ ר"ת (סִפְרֵי הִשָּׁר ס' תִּחָּא) דְּגִרְסִין
הִכָּא מוֹאֵב לְחוּד, דְּקִרָא נִמִּי לֹא הִזְכִּיר אֵלֹא מוֹאֵב דְּכִתְיָב שְׁאֵן
מוֹאֵב, וְצִנְרִיכּוֹת נִמִּי לֹא גִרְסִין אֵלֹא עֲמוּנָן, וּמִזֵּה הַטַּעַם

(טז) וַיֹּאמֶר מְמוּכֵן. תָּנָא, מְמוּכֵן זֶה הָמֵן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מְמוּכֵן, שֶׁהָיָה מוּכָן לְפֹרְעָנוּת. אָמַר רַבִּי [אַבָּא בַר] כְּהֵנָּא, מָכָאן שֶׁהָדְיוּט קוֹפֵץ בְּרֹאשׁ:

(כב) לְהָיוֹת כָּל אִישׁ שָׂרֵר בְּבֵיתוֹ. אָמַר רַבָּא, בֶּן־הַסְּרִיסִים: ס טז וַיֹּאמֶר (ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים.

אָמַר [רַב נַחֲמָן] אָמַר

מוּמְכֵן מְמוּכֵן לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ

וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֹתָהּ וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ: יי כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמֶּלֶכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְּזוֹת בְּעֲלֵיהֶן בְּאַמְרֵם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ אָמַר לְהַבִּיא אֶת־וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה: יח וְהַיּוֹם הַזֶּה תֵּאמְרָנָה | שְׂרוֹת פָּרֶס־וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר הַמֶּלֶכָּה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וְכַדִּי בִזְיוֹן וְקֶצֶף: יט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וַיִּכְתַּב בְּדָתִי פָרֶס־וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר לֹא־תְבוּא וְשָׂתִי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: כ וְנִשְׁמַע פֶּתַח הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדּוֹל וְעַד־קֶמֶן: כא וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כַּדְּבַר מְמוּכֵן: כב וַיִּשְׁלַח סָפְרִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָהּ וּמְדִינָהּ כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם וְעַם כְּלָשׁוֹנוֹ לְהָיוֹת כָּל־אִישׁ שָׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמַדְבֵּר כְּלָשׁוֹן עַמּוֹ: פ

פרק ב

א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּשָׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ זָכַר אֶת־וְשָׂתִי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשָׂתָהּ וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ: ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו וּבְקִשּׁוֹ לְמֶלֶךְ נַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מֵרָאֵה: ג וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת

רש"י על מגילת אסתר

רש"י על מסכת מגילה

(טז) מוכן לפרוענות. עומד להיות חלוי: מכאן שההדיוט קופץ בראש. שהרי מנה אותו הכמוז לצסוף, אלמא גרוע הוא מכולן, והוא קפץ בראש: (כב) אלמלא אגרות ראשונות. שהחזק צהן שוטה צעיני האומות: לא נשתייר לשונאי ישראל שריד ופליט. שהיו ממהרין להורגן צמנות המלך באגרות האמצעיות, ולא היו ממתינים ליום המועד: אמרי מאי האי דשדר לן. אומרים האומות מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר צדימו, שאף הגרדן שר צדימו: פרדשכא. פקיד ונגיד:

כופה את אשמו ללמוד את לשונו אם היא צת לשון אחר:

תוספות

(טז) ממוכן. יש מדרש שהיה דניאל, ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו, יעץ לעשות כן:

רב, מאי דכתיב (משלי יג טז) 'כל ערום יעשה בדעת ויכסיל יפרש אולת' ? 'כל ערום יעשה בדעת' - זה דוד, דכתיב (מל"א א ב) 'ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה', כל מאן דהוה ליה ברתא אייתה ניהליה. 'ויכסיל יפרש אולת' - זה אחשוורוש, דכתיב 'ויפקד המלך פקידים', כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה:

(ה) **איש יהודי** הָהָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה וְגו'. מאי קאמר, אי ליחוסא קאיתי, ליחסייה ואזיל עד בנימין, אלא מאי שנא הני? תנא, כולן על שמו נקראו, 'בן יאיר' - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, 'בן שמעי' - בן ששמע אל תפלתו, 'בן קיש' - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו:

איש ימיני קרי ליה 'יהודי', אלמא מיהודה קאיתי, וקרי ליה 'ימיני', אלמא מבנימין קאיתי! אמר רב נחמן, מרדכי מוכתר בנימוסו היה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי, אביו מבנימין ואמו

רש"י על מסכת מגילה

ב (ג) נערה. דוד לא זיקש אלא נערה אחת, כל אדם הראה לשלוחו את בתו אולי מיטב בעיניו, ואחשוורוש כסיל נזה לקבץ את כולו, הכל יודעין שלא יקח אלא אחת ואת כולן יבעול, מאן דהוה ליה ברתא מטמרה: (ה) מוכתר בנימוסו היה. בשמות נאין. נימוס, שם כלשון יון. כעדי לא גרסינן, אלא הכי גרסינן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי כו': דלא קטליה דוד לשמעני. שהיה חייב מיתה: לאידך גיסא. לעקא ולא לשבת, איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הנער הזה: איתי גוברין יהודאין כו'. וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין: כל דברין אחד הן. כנגד הספר היה אומר, כל דברין דברי הימים אחת הן, הרבה שמות אחת מזכיר פלוני ופלוני, וכולן אדם אחד הן: ואנו יודעין לדורשן. ואף על פי שקממת אומן אנו נותנין את לבינו עד שאנו יודעין לדורשן. משום דאמרינן לעיל כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי נקט לה הכא: ואשתו היהודיה וגו'. לעיל מיניה אשתעי קרא בכלל, וזני כלל בן יפונה עירו אלה ונעם וגו' ואשתו היהודיה וגו'.

תוספות

ב (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין. [דליכא למימר] על שם יהודה, שהרי אמר בחלק (סנהדרין דף נג:) דלא היו משצט יהודה:

מיהודה. ורבנן אמרי, משפחות מתגרות זו בזו, משפחת יהודה אומרת: אנא גרים דמתיליד מרדכי, דלא קטליה דוד לשמעני בן גרא. ומשפחת בנימין אומרת: מינאי קאיתי. רבא אמר, כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא: ראו מה עשה לי

יהודי, ומה שילם לי ימיני. מה עשה לי יהודי - [דף י"ג ע"א] דלא קטליה דוד לשמעני, דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן ונגרם להו צערא לישראל. ומה שילם לי ימיני - דלא קטליה שאול לאגג, דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל. רבי יוחנן אמר, לעולם מבנימין קאיתי, ואמאי קרי ליה 'יהודי', על שם שפפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא 'יהודי', דכתיב (דניאל ג יב) 'אייתי גברין יהודאין וגו'.

רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי: כל דברין אחד הם, ואנו יודעין לדורשן. 'ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור, ואת חכר אבי שוכו, ואת יקותיאל אבי זנוח, ואלה בני בתיה

רש"י על מגילת אסתר

ב (א) זכר את ושתי. את יפיה, ונעצז: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד ידועות לו נשים היפות שצמדינתו: תמרוקיהן. הן דברים המצחצחין, כמו ומורק ושוטף (ויקרא ו כא), שמן ערב ומיני סמנים וצמנים המטהרין ומעדנין את הבשר (גמ'): (ה) **איש יהודי**. על שגלה עם גלות יהודה. כל אומן שגלו עם מלכי יהודה היו

קובץ מפרשי הגמרא

על

גמרא מגילת אסתר

מסכת מגילה

מדף י ע"ב עד דף יז ע"א

הקדמה לפתיחות

פיתחא להאי פרשתא דתחלת הספר כל חד כדאית ליה.

וכבר כתבתי דענין המשתה הוא גם כן מענין זה שעל ידי כן נתחייבו ישראל כלייה, ואינך אמוראי רובן ככולם פתחו פיתחא מענין מפלתו של נבוכדנצר הרשע לפי שעל ידי שכפה אותם להשתחוות לצלם נתחייבו כלייה על ידי המן, משום הכי ניתן לכתב גם כן מפלתו של נבוכדנצר כאן במגילה זו לפי שהכל אחד, וכדי למרק חזיון הנביאים שנתנבאו על מפלתו ועל מפלת ושתי שהיתה נין ונכד לאותו רשע כדמייתי מקרא. וכיוצא בזה הך דרשא דקרא ד'באנו באש ובמים ותוציאנו לרווייה', דאיירי בימי נבוכדנצר והמן.

והמדקדק עוד יראה, דכל הנך דרשות איירי או מתוקפו של אחשורוש, או מתוקפה של ושתי, או מתוקפו של המן, או מתוקפן של מרדכי ואסתר, שכולן הם מענין לענין באותו ענין, וכדאשכחן לקמן בפרק ב' (דף י"ט). בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי. כן נראה לי:

(פני יהושע מסכת מגילה דף י ע"ב)

זאת לפנינו בחכמי ישראל, לאסוף העם לחצר בית ה' יום או יומים קודם, לספר להם גודל ניסי ה' ונפלאותיו ועל מה הם שמחים, ולהודיעם כי גדול ה' ומהולל מאוד, ועלינו לבטוח עליו כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלקינו.

וזהו פירוש הפסוק 'ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל' (דברים לג ה), והכוונה כי הקב"ה הוא מלך רק על השרים החשובים, אבל דלת העם אינם מבינים הוד מלכותו רק מעשה אבותיהם בידיהם, אמנם 'בהתאסף ראשי עם' כשראשי עם עושים אסיפה להקהיל קהלות ולפרסם ניסיו ולספר שבחיו ולהסביר אונם להטותם למוסר, אזי 'יחד שבטי ישראל', פירוש נעשה מלך על כל שבטי ישראל ביחד.

מפני גודל הנס דקדקו ז"ל ביותר במגילה הזאת לפרש כל דבר ודבר, כמו שנמצא במסכת מגילה פירוש כל המגילה עם הפתיחות לזאת המגילה והכל הוא בשביל הנס הגדול. ולכך מהם יש ללמוד לעשות גם כן לפרש איזה דברים במגילה הזאת, לדעת תוקף הנס הזה: (הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

ומעתה הנני בא לפרש הי"ד פתיחות שבאו בגמרא אחת לאחת, למצא דברי חפץ בהבנתם. וראוי שתדע כי היתה הכוונה בזה כפי מה שאחשוב, להורות כמה מעלות טובות לאגרת הפורים הזאת בספור הנס הזה. אשר המה ראו כאן תמהו סיבות מונעות הנסים והפורקן, וכל אחד מחכמי ישראל הנזכרים שמה, שם מעיניו ומגמת פניו גודל ספק אחד, והיה פותח בו לביאור הנס כאלו הוא העקר אשר עליו תסוב האגרת. ואלה הן הפתיחות. (הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

נראה לפרש בכל הנך אגדתא דהנך אמוראי דפתחו פיתחא להאי פרשתא דמגילה כל חד כדאית ליה, מה שלא נמצא כיוצא בזה בכל הש"ס, כי אם במדרשים. והנראה בזה דהיינו מהא דאמרינן לעיל (דף ז). ששלחה אסתר לחכמים כתבוני לדורות ושלחו לה הלא כתבתי לך שלישים ולא רביעים. וכתבתי לעיל דהאי 'שלישים' היינו תורה נביאים וכתובים, שאלו לבד ניתנו ליכתוב, מה שאין כן שאר דברים שלא נאמרו בנבואה או ברוח הקודש, הוי דברים שבעל פה שאין רשאין לאומרן בכתב. עד שמצאו מקרא כתוב בתורה (שמות יז יד) 'כתוב זאת זכרון בספר'. וכדפרישית בטוב טעם בשם הירושלמי (מגילה פ"א ה"ה).

אלא דלפי זה לא היה ראוי ליכתוב מגילה זו אלא מאחר הדברים האלה ואילך (להלן ג א) דאיירי בענין המן שבא מזרעו של עמלק, ואם כן לא היה רשות לכותבי המגילה לכתוב מתחילת המגילה עד לאחרי הדברים האלה דלא איירי מענין זה כלל, משום הכי הוצרכו הנך אמוראי לפתוח

מהר"ל
מפראג

רבי
שלמה
אלקבץ

פני
יהושע

חתם
סופר

על כן ראוי ונכון לחכמי הדור לאסוף עם ה' להודיעם יום או יומים קודם את כל תוקף עוז מעוזנו, וכן עשו רבותינו הקדושים חכמי התלמוד כמבואר במסכת מגילה (דף י ע"ב) רבי פלוני פתח להאי פרשתא מהכא, ורבי פלוני מהכא. משמע שהיו דורשים לההמון ניסי ה' ונפלאותיו, וכן עושים רבותינו הקדושים אשר עודנה בחיים, ה' יוסיף להם אורך ימים ושנים^א:

(דרשות חתם סופר דרוש לפרשת זכור תקנ"ד, ח"א דף קפה ע"ג)

פתיחתא דמגילת אסתר. הנה מצינו בגמרא בפרק קמא דמגילה דף י' ע"ב, שרבנן קדישי גדולי האמוראים זיע"א כשרצו לדרוש במגילת אסתר, פתחו פיהם בחכמה לפתוח לה פתח טוב, וכמו שאמרו שם, ר' יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא וכו', ואחריו ר' שמואל בר נחמני, ואחריו ר' יהושע בן לוי, ואחריו ר' אבא בר כהנא, ואחריו רבה בר עופרין, ואחריו רב דימי בר יצחק, ואחריו ר' חנינא בר פפא, ואחריו ר' יוחנן, ואחריו ר' לוי, ואחריו ר' אלעזר, ואחריו רב נחמן בר יצחק, ואחריו רב מתנה, ואחריו ר' לוי, ואחריו ר' חייא. סך הכל המה יעלו כמנין י"ד.

רבי חיים פאלאגי

ונראה לפרש על פי מה שאמרו במדרש רבה סדר אמר: ומי מעמיד עליונים ותחתונים, צדקה שעושים ביי"ד. ופירשתי בעניותי בהרבה אופנים ובכללן הוא כי הצדקה הנעשית ביום י"ד לחודש אדר הרבה מאד בכל תפוצות ישראל ומתנות לאביונים, וכנגד זה נמי באו במנין י"ד אמוראים שפתחו פיהם לטובה לדרוש על נס הנעשה ביום י"ד. אי נמי יש לפרש שהם כמנין י"ד עתים לטובה וי"ד

עתים לרעה, כי גם זה לעומת זה עשה האלהים. ובע"ה במקום אחר אבוא לפרשם כל דרשה ודרשה בפרטות ואכמ"ל:

(ספר תנופה חיים פתיחתא דמגילת אסתר דף ש"ג ע"ג)

רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא וכו'. וכן הי"ד המרבה, דישון סמיכין עלוהי, הלשון אומרת כל חד וחד פתח לה פיתחא. והוא שכתב הרב גאון עוזינו חיד"א ז"ל בספרו הבהיר שמחת הרגל על מגילת רות בקונטרס פתח עינים על מסכת סוכה דף נ"ז ע"א, במאמר שם דף מ"ט ע"ב: ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב (משלי לא כו) 'פיה פתחה בחכמה' וכו', שכתב וז"ל: אפשר דקשיא ליה מה הלשון אומרת 'פתחה', הוה ליה למימר 'דברה בחכמה', דפירש במה שכתב האר"י ז"ל דבצדיקים מצינו פתיחת'א דחכמי מאמר פתוח, וכמ"ש פתח רבי פלוני, והיינו שפותח להוציא לאור חלקו בתורה מה שקבלה נשמתו דברים שלא שמעתן אוזן מעולם, והם שייכים לבחינת נשמתו. וזהו שאמר 'פיה פתחה בחכמה', שפותח המקור חכמה שקבל מסיני, מה שאינם זוכים המלאכים דלא אתמר בהו פתח כדאמרו בצדיקים, כמו שכתב האר"י זצ"ל, זהו תורף דבריו. והן הם מאמר קדישין האמורים בפ' מכוונים אל האמור מבוצינא קדישא:

(ספר ויקרא יצחק מסכת מגילה שם)

דע דכל פתיחות אלו דנקטי תנאי ואמוראי הכא, הוא כדי לתרץ כל אחד בפתיחה שלו הטעם שאותו הדור ניצולו אחר שכבר נגזרה עליהם גזרה זו מן השמים ואף על פי שהשתחוו לצלם, וכמו שאמרו בגמרא (להלן פסוק ה) בשאלה ששאלו לרבי שמעון בן יוחאי וכי משוא פנים יש בדבר.

בן יהוידע

א. ועיין שו"ת כתב סופר (או"ח סי' קא): "ומדי דברי בו זכור אזכרנו פה לברכה מה ששמעתי מפה קדשו של אבא מאור הגולה זצ"ל בלמדו ברבים מסכת מגילה בכל שנה סמוך לפורים". וכן בספר לקוטי חבר בן חיים (חלק ג בהקדמה) ממנהג רבו חתם סופר: "בין פסח לעצרת למד מסכת שבועות כולה, ומראש חודש אדר עד ראש חודש ניסן מסכת מגילה כולה, והיה דרכו ללמוד עד ימי הפורים עד 'מאי מברך' (דף כא ע"ב), והשוות 'מאי מברך' היה לומד ביום הפורים, וחידש בכל שנה איזו דרוש בשורות אלו".

ביאור הפתיחות

פתיחה א

רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: 'וקמתי עליהם נאם ה' צבאות
והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה' (ישעיה יד כב). 'שם' - זה הכתב. 'שאר'
- זה לשון. 'נין' - זה מלכות. 'ונכד' - זו ושת.

וקדום, ורחוק הוא שושי תפול, בהיות
המלכות בידה ירושה, והיא שונאה את ישראל.
ואין ספק שאם הארורה הזאת היתה בחיים
חיתה בעת פקודת עון בית ישראל על יד המן,
תצא כאש חמתו ואין מכבה. ולכן בתחלה
הוצרך שתהיה מפלת ושתהירשעה, ואז
יתקיים הנס, כמו שהקדמנו וכמו שיבא.

ורבי יונתן גדלה בעיניו מפלה זו, והיה פותח
בפסוק זה 'וקמתי עליהם נאם ה''. כמו
דאית אמר (תהלים יב ו) 'משד עניי מנקת
אביונים עתה אקום יאמר ה''. וזהו שאמר,
בהצר להם אקום 'והכרתי לבבל' וגו'. ואתה
רואה כמה נדחקו גאוני עולם, רש"י ובעלי
התוספות, בכתב ובלשון. ולי נראה כי הכל
נתקיים פה, לכן אמר הפסוק הקודם לזה 'הכינו
לבניו מטבח בעון אבותם', וכן באתה הקבלה
כי נהרגה ושתהירשעה. ואפשר כי מימי נבוכדנצר
הכל כותבים ומדברים בלשון ארמי, וכן נראה
ממה שצוה נבוכדנצר 'ללמד ספר ולשון
כשדים' (דניאל א ד) ולא לשון ארמי, כי זה היה
ידוע לכל, והעד 'וידברו הכשדים למלך
ארמית' (שם ב ד), ועתה נכרת הכל. וזה יראה
ממה שאמר (להלן פסוק כב) 'ומדבר כלשון עמו',
מה שלא היה קודם. ולזה אמר (שם) 'אל מדינה
ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו'.

והענין, כי במיתת הארורה הזאת, תתום
מלכות בבל כלה, וכל דבריו, הכתב
והלשון והמלכות. כי אחשוורוש בנו של דריוש
היה, וכמו שיבא בפסוק ראשון בס"ד. ולכן
צוה שלא יוכרחו עוד לדבר בלשון בבל ולא
בכתבו כימי קדם, אבל כל אחד יכתוב בכתבו

שם זה כתב, ושאר זה לשון, נין זה מטבע,
ונכד זה ושתהירשעה. פירוש, כל אלו הגדולות
אכרית מהם כשאמסרם ביד מלכי פרס ומדי,
שכשאומה עומדת בגדולה הכל קופצים ללמוד
כתבה ולשונוה, שכשילכו שם יתכבדו מפני
שיודעים כתבה ולשונוה, אבל כשתשפל האומה
אין מי שסופן כתבה ולשונוה, וגם מטבעה
יפסל:

(תוספות רי"ד (מהדורא תנינא) מגילה דף י ע"ב)

רבי יהונתן פתח לה פיתחא מהכא. כלומר יש
ללמוד מן המגילה הזאת דרכי השם
יתברך איך משלם לרשעים ולהאבידם לגמרי,
כמו שנעשה לנבוכדנצר שהוא מלך בבל,
שהשם יתברך גזר על בבל ועל מלכות בבל
כליון על מה שעשו שהחריבו בית המקדש,
ובמגילה הזאת נזכר הכליון שנעשה בהם,
שהיה השם יתברך מאבד את ושתהירשעה בת
נבוכדנצר:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא
מהכא: וקמתי עליהם נאם ה' וגו'
והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד, שם - זה
הכתב, שאר - זה לשון, נין - זה מלכות, נכד -
זו ושתהירשעה. ופירש רש"י: זה הכתב - אין להם
כתב, אלא מאומה אחרת. נין - לשון ממשלה,
וכן ינון שמו, ימשול ויגדל. ובתוספות: שאר
זה לשון - קשה שעדיין הם מספרים בלשון
ארמית. ונראה דרצה לומר, שהמלכים
משתמשים בו, שאין שאר מכירין בו.

הנה רבי יונתן ראה ספק רב ועצום, והוא
הפלגת המלכות הלז, מהיותו רשום

תוספות
רי"ד

מהר"ל
מפראג

רבי
שלמה
אלקבץ

וידבר בלשון עמו, באופן כי אז תמה מלכות
בבל מכל כל:

(הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

שם ושאר, שם - זה כתב, ושאר - זה לשון.
ועיין בתוספות (ד"ה שאר). ואפשר לומר,
'שם ושאר' קאי על פסוק דכתיב בדניאל ה'
(פסוק ח) 'ולא כהלין כתבא למקרי ופשרי
להודעי', שעל ידי זה שלא ידע הכתב והלשון,
נכרת הנין והנכד, נין זה בלשצר, ונכד זו ושתי:

עיון
יעקב

רבי יונתן פתח וכו' והכרתי לבבל שם ושאר
ונין ונכד, שם - זה הכתב, ושאר - זה
לשון, נין - זה מלכות, ונכד - זו ושתי. שמעתי
מגדול אחד, כי הנה כתבו התוספות (ד"ה שאר)
דמה שאמרו 'זה לשון', היינו לשון מלכות
שהמלכים משתמשים בו, שאין שאר העם
מכירין בו. ובהא ניחא, דזה היה סיבה להכרית
נין ונכד זו ושתי המלכה, כי הנה חרה אף
אחשוורוש עד לבא חמ"ת ממאי דאמרה ושתי
(להלן דף יב: פסוק יב) 'בר אהוריריה דאבא' וכו'.
וזה שאמר הכתוב (להלן פסוק יח) 'והיום הזה
תאמרנה שרות פרס אשר שמעו וכו' וכדי
בזיון', וכמו שפירש רבינו מהר"ם אלשיך
בספר משאת משה (אסתר א יז), עיין שם באורך.
ואילו היה לשון מלכות שהמלכים משתמשים
בו ואין אדם מכירו, לא היה קצף, שהיו
הדברים סתומים בינה לבין הסריסים. ונמצא
שעל ידי שלא היה להם לשון מלכות, מזה
נמשך שנכרת נין ונכד:

(ספר פתח עינים מגילה דף י ע"ב)

ועתה אבאר מימרא דרבי יונתן רבי יונתן פתח
להאי פיתחא וקמתי וגו' והכרתי לבבל
שם ושאר נין ונכד, שם - זה הכתב, ושאר - זה
הלשון, נין - זה המלכות, ונכד - זה ושתי. כי
הנה כפי אשר ביארנו, האותיות המה תמונה
כפי אשר מקבל העולם הטבעי הוא העולם
הזה, ועולמות העליונים הוא עולם הקדושה
עולם השכל, וכפי אשר מקבלים האומות, ככה
תמונת האותיות. לכן נשמתינו שהוא עבודה
תמה, ככתוב בתורת משה (דברים יח יג) 'תמים
תהיה עם ה' אלהיך', לכן האותיות התורה
ולשון התורה הוא כתיבה תמה. אבל האומות
העולם אשר המה מקבלים מתחת ידי שרי
מעלה, ושכלם אינו בדרך היושר, והשפעתם

קדושת
לוי

מעולם העליון אינו מדרך הישר, וכפי
השפעתם מעילת העילות לשר שלהם ומשר
שלהם בא אל האומות, כך תמונת אותיות
שלהם של אומות העולם, וכפי שכלם כן
הלשון שלהם. לכן כתב שלהם ולשון שלהם
אינו תמה, כי השפעתם ושכלם הוא תחת השר.

אמנם שכלנו ועבודתינו הוא לאלהי האלהים,
והשפעתינו ממנו יתברך שמו, לא
מתחת השר. לכן אותיותינו כתיבה תמה,
ולשונינו לשון הקודש. ולכן נאמר 'ורוממתנו
מכל הלשונות'. ועוד נבאר בזה. ולכן איזה
אומה שיש לה שר, יש לה כתב ולשון, כפי
השפעתה ולפי שכל השר, כי תמונת אותיות
הוא כפי התקבלות השפע, ואומה אשר נפל שר
שלה כמאמר (ישעיה כד, כא) 'פקוד ה' על צבא
המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה, אין
לה כתב ולשון, כי הכתב ולשון ההוא האין
שמקבל השר השפע והאומה מקבלת משר,
וכיון שהשר יש לו מפלה ממילא אין לה כתב
ולשון. וידוע שכל אומה שאין לה מלכות, כי
אם מלכות אחר שולט עליה, שוב אין לה שר.

ולכן כשאמר לבבל: והכרתי לבבל נין - זו
מלכות. (וכיון שאין לה מלכות, שוב אין לה
שר). **שם ושאר - זו כתב ולשון.** כיון שאין לה
מלכות אין לה שר, וכיון שאין לה שר אין להם
כתב ולשון, ושפיר עולה דברי חכמינו ז"ל
'וקמתי עליהם והכרתי לבבל שם ושאר' - זו
כתב ולשון. ולמה זה, כי הכרתי נין ונכד - זו
מלכות וגם ושתי, וכיון שאין לה מלכות אין לה
שר, וכיון שאין לה שר אין לה כתב ולשון:

(ספר קדושת לוי פורים)

נתיבות
המשפט

ר' יהונתן פתח להאי פרשתא מהכא, והכרתי
לבבל שם ושאר נין ונכד, שם - זה הכתב,
ושאר - זה הלשון, נין - זה המלכות, ונכד - זה
ושתי. הנה כל הפתיחות שנאמרו בש"ס הן
תמוהין, כי מה ענין להפתיחות הללו. וגם
קושית תוספות (ד"ה שאר) היא קושיא גדולה,
דהא יש להם לבבל כתב ולשון.

לזה נראה דהפתיחה זו היא ליתן טעם על מה
שחייבו חז"ל לקרות המגילה מתחילתה,
ועל זה מביא רבי יהונתן ראייה כי זה הסיפור
גם כן הוא מצורך הנס, כי כן דרכו של הקב"ה
שמקודם עושה משפט ברשעים הקמים על

ישראל, ואחר כך מתחיל בישועתם, כי אי אפשר בצמיחת הטוב עד שיכלה הרע אחר שיתמלא סאתו, כמו שאמר הכתוב (בראשית טו טז) 'כי לא שלם עון האמורי עד הנה'. ולזה כל שלא נתמלא סאתו, אי אפשר להטיב. וכן אמרו כשזה נופל זה קם, וכל שלא נגמר הנפילה אי אפשר שיצמיח הקימה. ולזה מיתת ושתי, שהיה גמר נפילת זכרון של נבוכדנאצר שהחריב בית אלקינו, היה הסיבה לצמיחת ישועת ישראל ובית אלקינו שדריוש בנה של אסתר בנה אותו. ואם כן סיפור מיתת ושתי, אשר היא השאר של נבוכדנאצר, הוא צורך סיפור הנס. ולזה פתח להאי פרשתא מהכא.

והכרתי לבבל שם – זה הכתב. והוא רק בדרך משל כי כשרוצה לומר שדבר זה קיים לזכרון מכונה בשם 'כתב', כמו שנאמר (ירמיה יז א) 'חטאת יהודה כתובה בעט ברזל'. וכן הוא בפיוט של ראש השנה 'ולזה יכתב שם המלוכה', היינו שיהיה קיים בלי הפסק שוב. ולזה אמר והכרתי לבבל שם – זה הכתב היינו שלא יהיה לו בן יורש המלוכה שיהיה נחשב קיום לזכרון.

וכשאיין בו רק זכר בעלמא, נרמז בשם 'לשון', שהוא רק דיבור בעלמא, וכאשר נשאר בן זרע מלוכה נשאר קיום לזכר מלכות אביו, וכאשר נעקר זרע המלוכה לא נשאר לו זכרון של קיום. אמנם אם נשאר בת למלך, הוא רק זכר ארעי שעומד להשתכח, שהוא רק שארית בעלמא, כי לא עליה יקרא המלוכה רק על שם בעלה המלך, וכל זמן שהיא קיימת אף שהמלוכה של בעלה מכל מקום יש קצת שארית זכרון, כי בת מלך היא ובעלה חתן המלך, אבל לאחר מותה ובנה יורש המלוכה יהיה מיוחס על שם אביו הוא בעלה, ויהיה נשכח השם של אביה. וזה שאמר ושאר – זה הלשון. היינו שלא ישאר אחריו אפילו זכר בעלמא, ולא יעלה זכרונו על הלשון כלל.

נין ונכד הוא הפירוש של שם ושאר, כלומר שלא ישאר לו 'שם' וזה הכתב שהוא זכרון של קיום, במה שלא ישאר אחריו 'נין' שהוא יורש המלכות. 'ושאר' הוא שלא ישאר לו

אפילו 'נכד' דהוא ושתי, ולא ישאר לו שארית ודיבור זכרון כלל, והיינו 'לשון' האמור בש"ס וכמו שכתבתי לעיל:

(פתיחה לספר מגילת סתרים על מגילת אסתר לרבי יעקב מליסא)

רבי יונתן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא. בנ"י ישכר
תדע, כשתמצא לשון כזה בדברי רבותינו בזהר ובתלמוד ובמדרשים, צריך להתבונן מה הוקשה לו בפרשה עד שהוצרך לבקש לעצמו פתח שיהיה יכול לכנוס באותה פרשה, כי כל זמן שהיה קשה לו לא היה יכול לכנוס, כדמיון הבית הנעול שאינו יכול לכנוס עד שיבקש הפתח ויפתח.

והנה בכאן הוקשה לכולם מהו אומרו 'ויהי בימי אחשורוש', תלה איזה הויה בימי אחשורוש כאילו היה אחשורוש איזה מפורסם לנו לייחס הזמן אחריו, ולמה לא יספיק להתחיל 'בשנת שלש' וכו' כמו שכתבתי לעיל, על כרחך שמשמיענו הכתוב שנתהוה הויה חדשה בימי אחשורוש מה שלא היה עד היום, ואנחנו לא נדע מה הוא הויה חדשה.

לזה פתח וקמתי עליהם וכו'. דהנה עד היום כאשר רצה השי"ת להשפיל איזה מלכות, הנה לקח מידו שבט המושל ונתהווה לממלכה שפילה (כענין שנאמר במצרים 'מן הממלכות תהיה שפלה' (יחזקאל כט טו)), ואפילו בימי צאתינו מארץ מצרים, אף על פי כן נשאר מלכות למצרים כמה מאות שנים מזרע מלוכה, וכן סנחריב ומלך אסרחדון בנו תחתיו, וכן היה פורעניות כל האומות. ונשתנה בזה דין בכל הרשעה שנכרת כל זרע המלוכה לבלתי השאיר להם שורש וענף ואפילו כתבם ולשונם, לבלתי השאיר להם זכרון בארץ לומר זה כתב ולשון בבל:

(ספר ריח דודאים מגילה דף י"ב)

רבי יונתן פתח לה פתחא להאי פרשתא. יראה לפרש, שפתח פתח לכנוס בענין הפרשה להבין מהות הפרשה. ועיין רש"י ז"ל:

שם – זה הכתב, שאר – זה הלשון כו'. יראה לפרש, דכמו 'השם' שנקרא על שם פנימיות מהות הדבר בהסתר, כי כל 'שם' נקרא

שפת
אמת

לשם דבר העיקרי, כן 'הכתב' הוא על שם סימן והיכר המכוון שבו, דכמו שקורא שמעון שכוונתו על איש ההוא, כן מורה הכתיבה לידע המכוון בו. וכן 'לשון' פירושו התגלות הפנימיות, כמו הלשון שמחבר הראש שהוא החב"ד עם כלי המעשה. וזהו מה שיש לכל אומה 'כתב ולשון' מיוחד, כי כל האומות יש להם שורש בהקדושה כמו שנאמר (דברים לב ח) 'יצב גבולות עמים' כו'. ו'כתב' היא ההארה הנסתרת שנמשך להחיותם, ונקרא בלשון 'שם' שאינו דבר הניכר ונראה ומובן, רק בדרך משל. ו'לשון' הוא ענין התפשטות יותר, והוא המקום המחבר ההארה שהוא השורש עם התפשטות הדבר כמו שהוא למטה, ואחר כך יש 'מלכות' שזה סדר עצם המלכות של אומה זו.

ואמרם שאר - זו הלשון. כמו ה'שאר' שהוא נקרא על שם התקרבות וחיבור כמו שאמר ז"ל (בבא בתרא קט:): 'שאר' (ויקרא כא ב) - זו אשתו, וכן הקרוב נקרא שאר בשר, כן חיבור השכל להמעשה נקרא 'שאר', והוא הלשון, כנ"ל. ובמקום אחר הארכתי בענין 'לשון' ואין מקומו כאן.

ונין - זה מלכות. היינו התפשטות והתרחבות הדבר למטה, שידוע שכל למעלה יותר, יותר מתאחדת, ולמטה מתרחבת ומתפרדת היינו הפירסום, כנ"ל. [וכפירוש רש"י (בתהלים עב יז) בלשון הפסוק 'ינון שמו', שיגדל שמו, ע"ש].

ונכד - זו ושתי. זה גוף ההנהגה שנקרא בלשון נוק', שהיא סוף המלוכה למטה בחיילות ועם המדינה והאומה. ונראה שלכך דרשו כן, כי הכתב באגרת לא היה בו הכח של המלכות ונתבטל, וממילא כל שכן מה שלמטה מהכתב כמ"ש, והבן כל זה.

גם נראה דמרמז דנס מרדכי ואסתר היה הכנה לבנין בית שני, והוצרך מקודם להכרית נין ונכד מאותו רשע ימ"ש שהחריב הבית. וכמו כן לקמן (פתיחה ב) 'תחת הסרפד כו' ששרף בית אלקינו יעלה הדס', שעל ידי בנה נתיסד בית שני:

שם - זה הכתב. נ"ב, נראה טעם הדרש, כי שם מורה על קיום, כמבואר בשו"ת הרשב"א חלק ד' סי' ל': שאלת למה אמר הכתוב בכל אותם הדורות שהיו מאדם עד אברהם אבינו ע"ה בענין התולדות וילד פלוני לפלוני, ולא אמר וילד לפלוני בן ויקרא את שמו פלוני כו', תשובה דע כי קריאת השם יורה על הקיום, ובדבר המתפסד ואין לו קיום אין ראוי לקרות לו שם, ויורה על זה 'שם רשעים ירקב' (תהלים י ז), 'ולא שם לו על פני חוץ' (איוב יח יז). וההפך 'ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם' (ישעיה נו ה), 'ולפני שמש ינון שמו' (תהלים עב יז). ועל כן תמצא דקדוק הכתוב כל התולדות שנולדו מאדם ועד שת, שנמחו כולם כו', לא הזכיר באחד מהם 'ויקרא את שמו', עד שנולד שת, ומפני שממנו הושתת העולם, כתוב בו (בראשית ד כה) 'וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת' כו', עיין שם בארוכה.

ועל כן מפאת שהאדם בעל תמותה, ואף שפועל דברים והם נשארים אחריו, מכל מקום הם אינם עצמיות האדם, ואין להם שייכות לו, ואין נחשב לו קיום בזה, ורק הדיבור שהוא עצמיות האדם שזה גדרו חי מדבר, וכן 'ויהי האדם לנפש חיה' (שם ב ז) תרגומו 'לרוח ממללא', אילו היה נשאר היה נחשב קיום, ואך דגם דיבורו אין נשאר, ועל כן כתב שלו דנשאר אחריו, וגם הכתיבה כדיבור, לכן נחשב לו קיום בזה. ועל כן נדרש 'שם' שהוא קיום על 'הכתב'. כך נראה:

גליוני
הש"ס

פתיחה ב

רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס' (ישעיה נה יג). 'תחת הנעצוץ' – תחת המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה, דכתיב (שם ז ט) 'ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים'. 'יעלה ברוש' – זה מרדכי [הצדיק]¹ שנקרא ראש לכל הבשמים, שנאמר (שמות ל כג) 'ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור', ומתרגמין, מרי דכ"י. 'תחת הסרפד' – תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה', דכתיב (שיר השירים ג י) 'רפידתו זהב'. 'יעלה הדס' – זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה, שנאמר (להלן ב ז) 'ויהי אומן את הדסה'. 'והיה לה' לשם' – זו מקרא מגילה. 'לאות עולם לא יכרת' – אלו ימי פורים.

שהיה כאן כי במקום ושתי באה אסתר ובמקום המן בא מרדכי, אין לתלות בדבר מקרה, לכך והיה לה' לשם – זו קריאת מגילה. שדבר זה לשם תפארת אל הש"י, שמוזה נודע כי הש"י אינו עוזב את העובדים לו, ואינו מוותר לעוברי רצונו.

לאות עולם לא יכרת – זהו ימי הפורים. כי הפורים אינו שם, רק השם הוא בקריאת המגילה, כי שם כתובים כל המעשים, וזהו שם תפארת, אבל פורים עצמו שהוא ימי שמחה אינו רק אות בלבד, ובימי הפורים אינו נראה דבר בפירוש, רק שהוא סימן בלבד, האות הזה לא יכרת. ויש לך להבין את זה מאוד:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, תחת הנעצוץ וכו' לאות עולם לא יכרת – אלו ימי הפורים. הנה רבי שמואל בר נחמני ראה ספק שני בתשועת ישראל בעת ההיא. והוא, כי עם בני ישראל בימים ההם משוללים מכל טוב, אין מלך ואין שר יושעו מיד שוסייהם, ולא זו בלבד כי גם שכנגדם בתכלית המעלה כענין ושתי הרשעה, וכל המיצר לישראל נעשה ראש, שנאמר (איכה א ה) 'היו צריה לראש' כדאיתא בגמרא (גיטין

רבי שמואל בר נחמני פתח לה פתחא מהכא, תחת הנעצוץ וכו' לאות עולם לא יכרת זה מקרא מגילה. פירוש, דבר זה ממעלת המגילה הזאת, כי מן המגילה הזאת יש ללמוד דרכי השם יתברך דבר שהוא גדול מאוד, שהוא יתברך מכרית הרשעים ומעמיד במקומם הצדיקים, ודבר זה הוא אל השם יתברך לשם ולתהלה. וזה שאמר הכתוב 'תחת הנעצוץ' וגו'.

וביאור זה, כי כאשר הש"י עושה נקמה באויביו, כמו שעשה הש"י בפרעה ובסנחריב, וכן כל אויבי הש"י, דבר זה הוא קידוש שמו יתברך, כדכתיב (יחזקאל לח, כג) 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גויים רבים' על נקמת הש"י באויביו, ואם דבר זה קידוש שמו כאשר הוא עושה נקמה באויבי הש"י, ומכל שכן יהיה מתקדש שמו כאשר עושה נקמה באויביו ויתן אוהבי שמו במקומם, ודבר זה מעלה יותר. ולכך כתיב (ישעיה נה יג) 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס והיה לה' לשם לאות עולם לא יכרת'.

ועוד, כי כאשר הש"י עושה נקמה באויביו, ויש להרהר ולומר כי במקרה בא המכה על האויב, אבל כאשר בא הצדיק במקומו, כמו

מהר"ל
מפראג

מהר"ש
אלקבץ

ג. נוסף מכ"י.

ד. בחלק מכ"י (וכ"ה בחולין קלט ע"ב ובתרגום): מירא דכ"א.

נו:). וזה דבר הרוצח המן הרע הזה, כי מהיותו רחוק כנראה מפסוק 'וְהָקָרֵב אֵלָיו' (להלן פסוק יד) שהיה שביעי ממוכן, הוא המן לפורענות מוכן, וכמו שיבא. נעשה ראש – וַיֵּשֶׁם אֶת כֶּסֶּאוֹ וגו' (להלן ג א), באופן כי ישועת ישראל רחוקה עד מאד.

ולכן פתח ודרש תחת הנעצוץ יעלה בראש. והודיענו כי הגדולה המעוטרת לנפילה לא תקרא 'גדולה', והחכם עיניו בראשו ויקראנה 'נפילה' על שם סופה. ולכן לא נקרא 'ארז' או 'ברוש' אלא 'נעצוץ', שהוא הפחות שבאילנות קטן ובוזי לפי קומתו, ולכן דמהו לנעצוצים וקוצים כסוחים. ומרדכי אף אם שבע יפול צדיק, אם בכלל כל ישראל 'לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד' (להלן ג יא), ואם בפרט וַיִּתְּלוּ אֶת מֶרְדֵּכִי עָלָיו (להלן ה יד), וקם כי פל לא יוטל (תהלים לו כד), וראוי שיקרא 'ברוש'. ואף כי הארז מלך באילנות וגבוה מכלם, דמהו לברוש מפני שדמהו שכנגדו לנעצוץ. ועכ"פ הנעצוץ יש לו ריח, אלא שמפני קטנותו ושפלותו דמהו אליו. לכן אמר 'ברוש' – ראש לבשמים, והורה כי כשזה נופל זה קם.

ותחת הסרפד וגו'. כבר ידעת כי רוב המדקדקים הסכימו שכל אותיות שהן ממוצא אחד, תתחלפנה אחת אל אחת. וזושר"ץ אחד מהם, ובמקום ס' של סרפד ש', כמו 'נִסָּה עֲלֵינוּ אֹר פְּנִיךָ ה' (תהלים ד ז), שהסמ"ך תחת שי"ן והה"א תחת אל"ף והוא כמו 'נשא עלינו'. וכן 'הִנֵּסָה דָּבָר אֵלֶיךָ תִּלְאַה' (איוב ד ב) אשר הוא כמו 'הנשא' ס' תחת ש' וה' תחת א' כדברי הראב"ע והרד"ק. וכן פה ס' של סרפד תחת שי"ן, והרי הוא כאלו אמר 'שרף'. ואחר כך חזרו ודרשו 'רפד' רפידתו של אלהינו. כי כן דרכם ז"ל מסיני גורעין ומוסיפין ודורשין.

יעלה הדס – זו אסתר שנקראת הדסה. על שם העתיד, כי עתיד לצאת ממנה בן יחזיר העטרה ליושנה בבנין הבית. ועל כן אמר וְכָתִיב וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהִדְסִים. וענין הדסה מי שגרמה ישובו של מקום בארץ.

והיה ה' לשם – זו מקרא מגילה. בהפך ממה שאמר (לעיל פתיחה א) 'והכרתי לבבל שם – זה הכתב', ובבני ישראל יהיה תוספת קדושה זו מקרא מגלה, אשר לסבה זו צריכה שתהיה

כתובה לפניו וקראה בעל פה לא יצא (מתני' להלן יז.), להורות כי כתב בני ישראל נוסף עתה וימנע מרשעים.

לאות עולם לא יכרת – אלו ימי הפורים. כי תשועה זאת צפונה לדור אחרון, וימי הפורים נזכרים ונעשים לדור דורים, כמה דאמר (להלן ט כח) 'וַיִּזְכְּרֵם לֹא יִסּוּף מִזְרָעָם', בהפך ממה שאמר (לעיל פתיחה א) 'ושאר ונין ונכד', כי לזאת סבר רבי מאיר שיקראנה כולה (מתני' להלן יט.), והכי איפסיק הלכתא כוותיה (רמב"ם מגילה א ג), כי כולה ענין נסים וקיום הבטחותיו ית'.

וביעץ רבי יונתן לא דבר כי אם על מפלתן של רשעים בלבד, בא רבי שמואל ברבי נחמני להודיע כי לא על זה בלבד ראויה ההודאה ואם רבה היא, כי גם על גדולת הצדיקים ומפלתן של רשעים יחד זה תחת זה, וכמו שאמרו ז"ל (מכילתא משפטים נזיקין פרשה י) אצל 'נִתְּתִי כְּפָרֶךְ מִצְרַיִם' (ישעיה מג ג), וכן וַאֲתָן אֲדָם תַּחֲתֶיךָ וכו' (שם פסוק ד):

עיון יעקב **תחת הנעצוץ יעלה ברוש.** עיין בזרע בירך שני פרשת תצוה, שכתב בשם כתבי הר"י, ד'חלכנה' בגימטריא 'המן', שהוא השפל בסימני קטרת, ו'מור דרור' הוא הראש לסימני קטרת, עיין שם:

עיון יעקב **תחת הסרפד יעלה הדס.** קשה למה לא אמר להיפך, דהי מעשה הוי ברישא. אפשר לומר לפי פשוטו, דאילו אמר מתחלה 'תחת הסרפד יעלה הדס' לא הוי טובה כולי האי לישראל, שהרי על ידי הריגתו ושתי נתגדל המן שביקש לאבד את ישראל, לכך קאמר מתחלה מפלת המן, שזה נעשה על ידי אסתר, אם כן זה הוא בשורה טובה שנמלך אסתר. עוד יש לומר, דלכך כתיב 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש' ברישא, על דרך רש"י (בחומש) [במגילה] על פסוק (פרק ז פסוק ה) 'ויאמר המלך לאסתר המלכה', עד עכשיו היה מדבר עמה על ידי שליח ולא קראה מלכה, אבל עכשיו שידע שהיא מזרע מלוכה דהיינו משאול דיבר בעצמו עמה וקראה מלכה. ואם כן היה מפלת המן ברישא, ואחר כך נעשית אסתר מלכה במקום ושתי:

פתח עינים **רבי שמואל בר נחמני פתח וכו' 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש' וכו' עד 'והיה לה' לשם' –** זו מקרא מגילה וכו'. ויש לדקדק דמלכות אסתר

תחת ושתי הוה ברישא, ואחר כך ענין המן והצלת מרדכי וגדולתו.

ואפשר במה שאמרו ז"ל (להלן יב: פסוק כב) 'אלמלא אגרות ראשונות' וכו'. גם אמרו רבותינו ז"ל (להלן טז: פרק ז פסוק ד), דאמרה אסתר לאחשורוש: 'אקני בושתי וקטלה, והשתא אקני בדידי'. ונמצא דהריגת ושתי ומלכות אסתר תחתיה, היה יסוד מוסד לנס המופלא הזה. וזה שאמר תחת הנעצוץ - זה המן שעשה עצמו עבודה זרה, יעלה ברוש - זה מרדכי. והגורם לזה הוא אשר תחת הסרפד יעלה הדס אסתר תחת ושתי, ועל ידי זה דרך טבע היה סיבת מפלת המן וגדולת מרדכי. והיה לה' לשם. קשיא ליה, דלא נכתב שמו יתברך במגילה, משום דלא נגמר מחיית עמלק, כמו שכתב הרשב"א הלוי בספר מנות הלוי, ואיך כתיב 'והיה לה' לשם'. לזה אמר זו מקרא מגילה שאנו קורין ואין אנו רואים שנזכר שמו יתברך, והיינו משום שאין להזכיר שמו רק על גמר הדבר, וזה שבח לו כ"י, ושפיר כתיב 'והיה לה' לשם' והיינו שבחו.

(ב) או אפשר דקשיא ליה, בנס גדול כזה למה אין אנו אומרים הלל, שניצולו מהמות לחיים. על כן בא דברו והיה לה' לשם - זו מקרא מגילה, דקריאתה היינו הללא, כמו שאמרו בש"ס למאן דאמר (להלן יד: פרק ג פסוק י), והיינו דקאמר 'והיה לה' לשם' - בקריאת המגילה.

(ג) עוד אפשר לומר, מעין דוגמא במה שכתבו המפרשים, דהטעם שלא נזכר שמו יתברך במגילה, לפי שהנס נעשה על ידי שאסתר נשאת לערל, ואין זה כבודו ית', אלא דלפי מצב ישראל בעת ההיא לא היתה מדת הדין נותנת שתהיה גאולה שלימה כי אם בדרך זה. וזה שאמר תחת הסרפד יעלה הדס - זו אסתר. וזה היה סיבה ישראל במעמדם ומדרגתם בימים ההם בא הדבר באופן הזה. והיה לה' לשם - זו מקרא מגילה. וזה שבחו, דאין להזכיר שמו אלא בדבר שכולו טוב, ובשגם היה נס גדול ורב, יען שלא בא כתקנו, לא נזכר שמו ית'. והיה לה' לשם. שאינו נזכר אלא בנס הבא ביושר כדת מה לעשות.

(ד) ואחשבה לדעת, במה שנתן טעם הרב בינה לעתים ולה"ה ליתרון הנס בפורים טפי

מחנוכה, כי בחנוכה היו דברים המסייעין לישועת ישראל, חדא דהיינו שרונים על אדמת הקדש ארץ אשר ה' דורש אותה, והיה לנו בית המקדש מקום השראת שכינה, ובית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, וקרוב הדבר שהוא יתברך ישמע מהיכלו הקול קול יעקב, וזכותא דארעא דישראל ובית המקדש מסגי קמייהו. מה שאין כן בפורים, אלו הן הגולים בארץ העמים אדמת נכר, ואין מקדש ולא מזבח כפרה. ועוד בה, דבחנוכה גזרת יון הרשעה לבטל מצותיו יתברך, ולהפקיעם מעבודתו, אז יאמרו ברשען: 'כתבו על חלק השור' וכו'. אבל גזרת המן, עיקרה על הגופות, לא על המצות. ומהני טעמי נס פורים היא העולה למעלה מאד מאד. ולכך קבעו לדורות לקרוא מגילה, ועשו אותו יום משתה וכו' לדורות עולם, עכ"ד. וזהו שאמר תחת הנעצוץ - המן, יעלה ברוש - זה מרדכי. דרצה לתלות למרדכי ונתלה המן, ונמצא דהגזרה היתה על הגופות להרוג לעם מרדכי. ותחת הסרפד - ושתי, בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף בית רפידתו של אלהינו באש. והיה חרבן הבית והיינו בגלות. וכן סרפ"ד גימטריא שמ"ד, דהיה בזמן שמד שנבוכדנצר הגלם ועדיין בגלות. יעלה הדס - זו אסתר הצדקה. ומשני טעמים אמורים, דהגזרה על הגופות, והיינו בגלות, חשיב טפי נס פורים. והיה לה' לשם - זו מקרא מגילה. ולפי תוקף הנס מגלה נתנה. ולאות עולם - ימי הפורים. כי גדול יתר מאד הנ"ס למינהו, ולכן מגילה נקראת והם ימי משתה, להודות לאל המושעות, כי הגדיל ה' לעשות עמנו.

(ה) ואמרתי אני אל לבי, לרמוז במאמר זה ענין אחד. כי הנה למחות עמלק צריך מלך, ולכן מרדכי ואסתר היו מלכים, כי מרדכי יצא לו מוניטון, ואסתר המלכה, וכמו שביאר הרב מופת הדור מהרח"א בסוף פירוש המגילה (בספר מקראי קדש), וצריך טעם לזה. גם אמרו רבותינו ז"ל (תנחומא ויחי יד) 'אין עשו גופל אלא ביד בני בניה של רחל'. וכבר כתבנו במקומו כל שישנו בנותן טעם על פי הפשט. ועתה יכולני לפתור פת"ר את הפרפרת, כאשר פתר להם יוסף עד"ה בס"ד. מראש מקדמי אר"ש אביע אומר, אשר שמעתי מפי הרב החסיד במהר"ר אברהם נ' אשר ולה"ה על פסוק (שופטים

ה' (יד) 'מני אפרים שרשם בעמלק אחריך בנימין בעממין', ופירש במה שכתבו גורי האר"י זצ"ל, דעמלק יונק מבחינת יסוד ומלכות, ולכן להכניעו צריך מהקדושה בחינה כנגדו, והם יוסף ובנימין בקדושה, וזהו שאמר 'מני אפרים שרשם בעמלק' דבקדושה הוא שרש שכנגדו בקליפה, 'אחריך בנימין' שגם הוא מבחינה זו, וזה טעם דהיתה התשועה מגוי אכזר עמלק, זה יצא ראשונה ביהושע דאיתי מאפרים, ומרדכי דאיתי מבנימין, עכ"ד. וכבר ידוע דנס פורים היה, שהארת יסוד אבא בחינת מרדכי, נשארה באסתר היא מלכות, מה שאין כן בכל המועדים, אבל בפורים נתגלית הארה זו, כל שישנו באסתר, ואת כ"ל העודף, וזהו סוד המגילה כאשר לימדנו להועיל רבינו האר"י זצ"ל, עיין שם באורך בשער הכונות.

ועל פי זה אפשר לתת טעם, דהדור קבלוה בימי אחשורוש (שבת פח.), וזכו לזה בו בפרק, מלבד הטעמים פשוטים שכתבנו בענינתו במקום אחר, והוא דתורה שבכתב נגד ז"א, ותורה שבעל פה נגד מלכות, והמודעא היתה על תורה שבעל פה, כמו שאמרו בתנחומא פרשת נח. והשתא דיסוד אבא רמז לתורה שבכתב, בתוך מלכות תורה שבעל פה, ונשאר שם, אף שחזרו נה"י לז"א, מה שלא היה כן לעולם, ונתוספה הארה בתורה שבעל פה מאד, לכן זכו לקבלה באמצעות אסתר, הרומזת למלכות, ומרדכי רמז ליסוד אבא, והם רמז לתורה שבכתב ושבעל פה.

ולי ההדיוט זה רמז 'מרדכי יצא מלפני המלך' (להלן ח טו), ופירש רבינו האר"י זצ"ל על בחינת מרדכי יסוד אבא, אשר נתגלית לפני המלכות, עיין שם באורך. ואפשר לרמזו תיבת 'יצא', יו"ד רומז למחשבה דין הוא אב"א, צ"א גימטריא הויה אדנ"י, זו"ן, שם רמז לגלוי הארת יסוד אבא. גם שחזרו נה"י לז"א, מאיר גם לפני המלכות. ועם הקודם נחזור לעניננו, כי על פי האמור יומתק, כי להכניע עמלק שהוא יונק מיסוד ומלכות, נתגלה בחינת מרדכי ואסתר, יסוד אבא לפני המלכות. וזה טעם כי אין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, כי עשו גימטריא שלו"ם, ולבטלו צריך בחינת יסוד, שהוא שלו"ם. ולכן למחות עמלק, צריך מלך, לבטל יניקתו.

וזה רמז מאמרינו תחת הנעצוץ – זה המן, יעלה ברוש – מרדכי וכו' מירא דכיא. כי בחינת המן בקליפה, כנגדו נתגלה בחינת מרדכי בקדושה. ותחת הסרפד – ושתי, יעלה הדס – זו אסתר. ולכן היו מרדכי ואסתר מבחינת יסוד ומלכות, לבטל לעמלק שהוא כנגדם בקליפה, ולכן היו מלכים, כל קבל תוקף יניקת עמלק, ובהגלות נגלות הארתם נתבטל עמלק. וזהו והיה לה' לשם. דאחר ההכנה שהם מלכים מבחינת הקדושה, יתעלה ויתקלס שם הקדוש ברוך הוא בקריאת המגלה שהוא בחינה זו. ולאות עולם. רמז יסוד שהוא אות עולם מלכות לא יכרת, דתמיד בכל שנה מתגלית הארה זו. וזהו שאמר אלו ימי הפורים. וכמו שפירש הרב האר"י זצ"ל פסוק 'וזכרם לא יסוף מזרעם', עיין שם באורך. ואפשר לרמזו 'לא יסוף', רק ישאר תמיד הארה זו, יסוף אותיות יוסף, בחינת יסוד. ודוק היטב בכל האמור כי קצרתי:

מראית
העין

תחת הנעצוץ – זה המן וכו'. בכל מאמר זה ארדוף אצ"ג קצת רמזים בס"ד. אפשר 'הנעצוץ' גימטריא 'המן ירה' עם הכולל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל שהיה סיבה לבטל בנין בית המקדש, ואמר הקדוש ברוך הוא אגביהנו ואנקם ממנו, וזה רמז 'המן ירה'. יעלה ברו"ש. 'ברוש' גימטריא תק"ב, ונוסף ו'. תק"ב הם חיי אבות שעבדו לה' כל ימיהם כמו שכתב ספר חסידים, ואות ו' רמז לחיים כמו שאמרו בזהר הקדוש. וזה רמז 'יעלה ברוש' – זה מרדכי, שבזכות שני חיי האבות, נתנו לו חיים וניצול.

אי נמי אפשר לרמזו, ונקדים מה שכתב הרב מהר"י בספר יערות דבש, דמה שאמר אחשורוש 'הכסף נתון לך', היינו שיתנם לצדקה, דכבר ידעו מנכודנצר דהצדקה מכפרת ומצלת, כמו שאמר לו דניאל (דניאל ד כד) 'וחטאך בצדקה פרוק'. וזהו שאמר המן למרדכי (להלן טו. פרק ו פסוק יא) 'אתא מלא קמצא דידכו ודחי עשרת אלף ככר', והיינו דהצדקה כקרבנות, ומשום הכי תמה ואמר: 'אתא מלא קמצא דידכו ודחי עשרת אלפים'. ואמר לו מרדכי: 'מה שקנה עבד קנה רבו', דכיון שהוא עבדו של מרדכי, אם כן כל הצדקה היא נחשבת למרדכי. וזה רמז תחת נעצוץ – המן שנתן עשרת אלפים, יעלה ברוש – זה מרדכי שמה שקנה עבד קנה רבו. וזה רמז 'יעלה ברוש

- זה מרדכי, שהצדקה נחשבת לו לשמרו. ויש לרמוז כי 'ברוש' גימטריא 'הצדקה למרדכי'. 'תחת הסרפד' - גימטריא שמ"ד, 'יעלה הד'ס' - גימטריא חיי"ם עם הכולל.

ולפי מה שכתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל, דמהריגת ושתי שהיה הוא משתדל בהריגתה, כמו שנאמר (להלן פסוק טז) 'ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו' וכו', ואמר רז"ל (להלן יב:) ממוכן זה המן, עברתו של אחשוורוש שמרה נצח, ומה שנתלה היה על זה, כמו שכתבתי בענייני בקונטרס רוח חיים דרוש י"ג בס"ד. ולכן הקדים 'תחת הנעצוץ' וכו', כלומר הגם כי מפני מראית העין רואה תסבור, כי תחת הנעצוץ יעלה ברוש, שאמר חרבונה (להלן ז ט) 'הנה העץ' וכו', ועל זה אמר אחשוורוש 'תלוהו עליו', אינו אמת, רק העיקר הוא 'תחת הסרפד' - ושתי, דהריגת ושתי היתה שמורה עד עקר"ה להמן, ואז 'יעלה הדס' - זו אסתר, שנתעלית בהריגת המן.

והרב עיון יעקב ז"ל כתב משם הרב זרע בירך שני פרשת תצוה משם רבינו האר"י ז"ל, כי 'חלבנה' גימטריא 'המן', שהוא השפל בסמני הקטרת, ו'מר דרור' הוא הראש בסמני הקטרת, עכ"ד. ואפשר דאסתר על שם אסתהר כמו שאמרו בשמעתין (להלן יג. פרק ב פסוק ז), ופירש רש"י ז"ל (ד"ה אסתהר) ירח. וזה רמז 'חלבנה', כשתגרע ותסיר חטא (חיי"ת) מחלבנה, ישאר 'לבנה'. והיינו דעל ידי חטא בא המן, וכששבו ישראל בתענית ובכיה ונתכפר החטא, אז הוסר חיי"ת 'חלבנה' שנהרג המן, ואז נשאר 'לבנה', שתתעלה לבנה, רמז לאסתר אסתהר שהוא ירח. אי נמי, כשתסיר החטא שהיו אומרים שיש להם מודעא על התורה, והיינו על תורה שבעל פה כמו שאמרו בתנחומא, אז יוסר חטא חיי"ת 'חלבנה' ויתלה המן וישאר 'לבנה', רמז מלכות תורה שבעל פה, ותתעלה אסתר אחוזה בשכינה. וכן תמצא אסתר תרע"א, כמילוי אדני בהסיר יו"ד השרש, כמו שכתבו גורי האר"י ז"ל. גם אסתהר אסתר ה', שהיא ברמז השכינה.

אי נמי תחת הסרפד - זו ושתי. שהיתה הרע רע של אסתר כמו שכתב האר"י ז"ל, יעלה

הדס גימטריא חיים עם הכולל, זו אסתר הטוב שבטוב. וגם הדסה גימטריא דע, שהיתה אומרת למרדכי: 'דע שלא נטמאתי, שאני מפרדת הרע שבטוב ואני טהורה'. והדסה גימטריא החיים, הטוב שבטוב. ודוק:

מראית העין

והיה לה' לשם זו מקרא מגילה. אפשר במה שכתב הרב מהר"י ביערות דבש (ח"ב דרוש ב), במה שאמרו (יומא כט.) 'אילת השחר סוף הלילה, וכן מגילה סוף הנסים'. דעד אסתר לא היו מאמינים בהשגחה, ולכן הקדוש ברוך הוא היה עושה נסים נפלאים שיכירו, ואחר זה חוזרים לקלוקלם. עד ענין המן, כי עין בעין ראו השתלשלות הנסים והשגחה בפרט וכלל, וחזרו וקבלו התורה ואין צריך עוד לנסים מופלאים, ועד הזמן ההוא היו בחשך, ואז היה סוף הלילה. זה"ת ד ובקצור גדול.

וזוהו שאמר והיה לה' לשם שהוא משגיח בכל, זו מקרא מגילה. ולאות עולם לא יכרת - אלו ימי הפורים. שהם סוף כל הנסים. 'לא יכרת' - שבכל שנה מאירים הארות של פורים כמו אותה שנה, כמו שכתב רבינו האר"י ז"ל:

שדה יצחק

תחת הנעצוץ - תחת המן הרשע וכו' ותחת הסרפד יעלה הדס - זו אסתר. בספר פתח עינים דקדק הרב זלה"ה דמלכות אסתר תחת ושתי הוה ברישא, ואחר כך ענין המן והצלת מרדכי וגדולתו. עיין מה שתירץ.

ולי ההדיוט אפשר לומר, אף על פי דכתיב ברישא (להלן ב יז) 'וימליכה תחת ושתי', אינו אלא לפי שעה, דהרי אחרי כן כתוב (פסוק יט) 'ובהקבץ בתולות שנית', דמשמע דעדין מחזור שמא ימצא בתולה יפה יותר ממנה וישם כתר מלכות בראשה, ולא נקראת מלכה עיקרית אלא לאחר שאמרה לו מדבית שאול קאתינא, כדאיתא לקמן דף ט"ז על פסוק (ו ה) 'ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה': 'ויאמר ויאמר למה לי, אמר רבי אבהו בתחילה על ידי תורגמן, כיון דאמרה לו מדבית שאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר המלכה'. וזה היה לאחר מפלת המן.

וכן מצאתי להרב עיון יעקב שפירש כן לחד פירושא. וקצת תימה על הרב שכתב 'על פי מה שפירש רש"י בחומש על פסוק ויאמר המלך' וגו', והוא גמרא ערוכה:

מפרשי מסכת מגילה דף י ע"ב הגמרא צד

בן יהוידע	תחת הסרפד – זו ושתי. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל, הוה ליה למימר 'תחת הסרפד' קודם 'תחת הנעצוץ', כי ענין ושתי קדים לצליבת המן, יע"ש. ונראה לי בס"ד כי הפתילה של צליבת המן הודלקה מגחלת האש של הריגת ושתי, כי על ידי שהיתה בוערת בלב אחשוורוש לכך צוה לתלות את המן תיכף ומיד, ואם היה מעכב הדבר היה מוצא המן מקום להציל עצמו, וכמו שאמרו רז"ל (לקמן דף טו. פרק ז פסוק י) על פסוק 'ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה', היינו חיימה שהיתה בלבו על המן בעבור הריגת ושתי. נמצא לפי זה יפה נקיט הכתוב מי גרם ש'תחת הנעצוץ' זה המן 'יעלה ברוש' זה מרדכי, שנצלב המן ועמד מרדכי במקומו, מפני ש'תחת הסרפד' זו ושתי 'יעלה הדס' זו אסתר, שנהרגה ושתי ובאה אסתר במקומה:
נתיבות המשפט	רבי שמואל בר נחמני פתח, תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס וגו'. הכוונה כי כל זמן שזרעו של עמלק קיים, אין השם שלם, ואי אפשר שיצמח הישועה, ולזה נצטוונו להכרית זרעו של עמלק קודם בנין הבית. וכן כשזרעו של נבוכדנאצר אשר החריב בית אלקינו קיים, אי אפשר להצמיח התחלת הישועה של הבנין. וידוע שכל דבר קודם נפילתו לגמרי יש לו התגברות, ולזה מיהר הקב"ה גדולת ושתי והמן, למען קרב מפלתם שיהיה התחלה לקימת הקדושה, ואם כן גדולתם של ושתי והמן ומפלתם הוא צורך הנס.
	ולזה הביא רבי שמואל בר נחמני הקרא שכתוב 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש', כלומר אחר אשר נעקר הנעצוץ, אז במקומו יכול לצמוח הברוש. וזהו שסיים הקרא 'והיה לה' לשם' וגו', היינו שאחר מפלתו
יצמח גם הגאולה. על זה מחויבין אנחנו לקרא גדולת ושתי והמן ומפלתם, כי הכל צורך הנס הוא: (פתיחה לספר מגילת סתרים על מגילת אסתר לרבי יעקב מליסא)	ומתרגמינן מירא דכיא. כצ"ל [וכן הוא בעין יעקב ובחולין]:
הגהות יעב"ש	יעלה הדס – זו אסתר הצדקת. לכאורה תימה מדוע אותה תאר בשם 'צדקת', ולא כן למרדכי. ולקמן בפתיחה דלאדם שטוב לפניו (פתיחה ד) תארהו בשם 'צדיק'.
ונ"ל דנקיט כן להנצל מקושיא, מדוע לכולם קרא בשמות תוארים זולת אסתר שקראה בשמה העצמי כדכתיב (להלן ב ז) 'ויהי אומן את הדסה'. ורמז תירוץ לזה במה שהוסיף בה 'הצדקת', לומר דשם הדסה גם הוא תואר לה על שם צדקתה, וכרבי מאיר לקמן (דף יג. פרק ב פסוק ז) 'אסתר שמה ונקראה הדסה על שם הצדיקים' כו'.	לשם – זו מקרא מגלה, לאות עולם לא יכרת – אלו ימי פורים. נ"ב, הכוונה עם מה שאמרו במדרש משלי (פרשה ט) 'כל המועדות עתידין ליבטל חוץ מפורים'. ועיין תשובת הרשב"א סימן צ"ג, הפירוש לאו דיתבטלו לגמרי, רק דבשאר מועדים יוכל להיות דיקרה דיתבטלו לשעה מפני עוצם הגלות, כמו שנאמר (איכה ב ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבת', מה שאין כן פורים, עיין שם.
והנה בעין יעקב נאמר להיפך: לשם – אלו ימי פורים, לאות עולם לא יכרת – זה מקרא מגילה. ונכון גם כן על פי מאמרם בירושלמי פרק קמא דמגילה, ומובא ברמב"ם וראב"ד סוף הלכות מגילה (פ"ב הל' יח), דכל הנביאים בטלים חוץ מחומשי תורה". ועיין רדב"ז חלק	ה. רמב"ם הל' מגילה פ"ב הל' יח: כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר (ישעיה סה טז) 'כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני', ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר (להלן ט כח) 'ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם'. השגות הראב"ד: כל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל, אמר אברהם, דבר הדיוטות הוא זה, כי לא יבטל ספר מכל הספרים, שאין ספר שאין בו למוד, אבל כך אמרו, אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם, מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור.

מהר"ן חיות

ב' סימן תרס"ו וחלק ב' סימן תתכ"ח מה שכתב בבאור דבר זה:

'לאות עולם לא יכרת' אלו ימי פורים. כתב הרב מה"ר צבי הירש חיות ז"ל בהגהותיו: הכונה עם מה שאמרו במדרש משלי דף יט ע"א (הובא בילקוט סימן ט' (רמז תתקמד)) 'כל המועדות עתידין ליבטל חוץ מפורים'. ועיין תשובת הרשב"א סימן צ"ג, הפירוש לאו דיתבטלו לגמרי, רק דבשאר מועדים יוכל להיות דיקרה דיתבטלו לשעה מפני עוצם הגלות, כמו שנאמר (איכה ב' ו) 'שכח ה' בציון מועד ושבבת', מה שאין כן פורים, עיין שם. עד כאן.

וקשה דזהו שאמרו כל המועדות עתידין לבטל, היינו לימות המשיח דליכא גלות כלל, וכמו שאמרו בתיקונים תיקון כ"א

רבי
יצחק
פאלאג'י

דף נ"ז ע"ב, יעויין שם. וצריך עיון. ועיין נמי בספר החסידים סימן שס"ט. וכל זה הוא הפך מה שאמרו במדרש רבה סוף פרשת פנחס (פרשה כא פסקא כה) וז"ל: שאל גוי אחד את רבי עקיבא, אמר לו למה אתם עושים מועדות, לא כך אמר לכם הקדוש ברוך הוא (ישעיה א יד) 'חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי', אמר לו רבי עקיבא אילו אמר 'חדשי ומועדי' וכו', לא אמר אלא 'חדשיכם ומועדיכם' בשביל אותם מועדות שעשה ירבעם וכו', אבל המועדות האלו אינן בטלים לעולם וכו', למה שהן להקדוש ברוך הוא, שנאמר (ויקרא כג ד) 'אלה מועדי ה'', וכן (שם פסוק ב) 'אלה הם מועדי', וכן (שם פסוק מד) 'וידבר משה את מועדי ה'', ולכך אין עתידים ליבטל, ועליהם נאמר (תהלים קיא ח) 'סמוכים לעד לעולם' וגו', יעויין שם. וק"ל: (ספר יפה לעינים מגילה דף י ע"ב)

פתיחה ג

רבי יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: 'והיה כאשר שש' ה' עליכם להיטיב אתכם, כן ישיש להרע אתכם' (דברים כח ג). ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים? והא כתיב (דה"ב כ כא) 'בצאתו לפני החלוצין ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו', ואמר רבי יוחנן, מפני מה לא נאמר 'כי טוב' בהודאה זו, לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים. ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (שמות יד כ) 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה', בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקדוש ברוך הוא: מעשה ידי טובעין בי, ואתם אומרים שירה? אמר רבי אלעזר, הוא אינו שש, אבל אחרים משיש. דיקא נמי דכתיב 'כן ישיש', ולא כתיב 'ישוש', ששע מינה.

פרשו שהשם יתברך מעמיד את הרשע שהוא מאביד את ישראל, ולבסוף מציל את ישראל מידו, וסוף סוף העמדת הרשע דבר זה נקרא אבוד לישראל.

ומזה יש ללמוד גודל הנס שכבר נמסרו להאביד אותם, לא כמו שאר ניסים שלא נמסרו ביד האויב אשר הוא מאביד אותם, ועם כל זה הציל השם יתברך אותם, ואין דבר יותר מזה:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רבי שלמה אלקבץ רבי יהושע בן לוי פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא וכו' אבל אחרים משיש. הנה רבי יהושע בן לוי ראה עוד ספק שלישי חזק, מרחיק מאד תשועת עם זו, והוא היותם בהסתר פנים בימים ההם על עונותיהם, באופן שנראה היותו כביכול שמח במפלתן, ואם הוא לא ירחם מי יקום יעקב.

על כן פתח ואמר 'והיה כאשר שש' ה' עליכם. והקשה כי אם לרשעי אומות העולם אין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן, עד שראינו שלא נאמר 'בצאת לפני החלוצין הודו לה' כי טוב' כיתר דברי השירות והתושבחות, למה

רבי יהושע בר חנינא פתח להאי פרשתא מהכא, והיה כאשר שש וכו', הוא אינו שש אבל אחרים משיש. פירוש כי יש ללמוד מן המגילה דבר גדול מאוד, כי מה שכתוב (דברים כח ג) 'כן ישיש ה' וגו' אין לפרש על הקדוש ברוך הוא שהוא שש וגו', דזה אי אפשר שהש"י שש במפלתן של רשעים, אלא שהוא משיש אחרים שמגדיל את הרשע, והרשע בודאי רוצה להאביד ח"ו את ישראל, כמו שעשה להמן שהגדיל אותו עד שבא להאביד את ישראל.

ובא לתרץ בזה קושיא גדולה, כי הש"י נתן ישראל בידו לעשות בהם רצונו, ולמה הגדיל הרשע אחר שישראל ביד השם יתברך ויכול לעשות בהם כרצונו, ולמה הוצרך להעמיד את המן. רק שאין הש"י רוצה לשלוח יד בעצמו בישראל מפני האהבה, כמו האב שאינו רוצה לייסר את בנו ומניח לאחר לעשות זה, וכל זה מפני אהבתו לבנו.

ועוד בא לתרץ מה שכתוב 'כן ישיש' ה' עליכם להאביד אתכם, וזה בודאי ח"ו שיהיה מאביד את ישראל שאמר להאביד אתכם. ולכן

מהר"ל מפראג

ו. בכ"י: רבי יהושע בן חנניה.

ז. בכ"י (וכ"ה בסנהדרין לט ע"ב): ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן.

ח. בכ"י (וכ"ה בסנהדרין שם): רבי יוסי ברי חנינא.

שהטוב והמציאות מתהפכים, וכל מציאות הוא טוב וכל העדר רע, ולכן בהעדר הזה לא יאמר 'כי טוב'. ולא בלבד שיר חדש מנע מהם, כי גם השירה וההודאה התדירה ורגילה בכל לילה ולילה נעדרה בעבור גאולים בים, כענין 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה' (שמות יד כ), אשר הוא הפך 'וקרא זה אל זה' (ישעיה ו ג), ואז אטם אזנו משמוע שבח זה. כי על כן איחרה רבי יהושע בן לוי עם היותה קודמת, להורות כי לא בלבד שבח חדש ופרט ימנע מהם כענין בבני עמון, כי גם הנהוג והכולל כענין 'בפרעה ובכל חילו' (שמות יד ד). ואם לעוברי רצונו כל ימיהם כך, לעושי רצונו עמו וחבל נחלתו על אחת כמה וכמה, ואם כן בהצר להם למה שמח.

והשיב רבי אלעזר, כי תיבת 'ישיש' היא מבנין הפעיל, ומורה שמשיש אחרים, והוא סר וזעף, כענין 'בכל צרתם לו צר' (ישעיה סג ט), וכענין 'ותקצר נפשו בעמל ישראל' (שופטים י טז). והפליא לדקדק מדכתיב ומדלא כתיב, להורות כי אין זה מהגזרות הבלתי נמצאות בבנין הקל שתהיינה בודדות כענין הפעיל כנודע, אבל היא מהנמצאות בקל כענין בטובה 'ישוב ה' לשוש עליך לטוב' (דברים ל ט), אשר זו מבנין הקל ומשפטה עומדת, ובאה זו ולימדה על זו שהיא יוצאת כן ישיש לאחרים.

וזהו שאמר דיקא נמי דכתיב כן ישיש. דתיתי קאמר כמדובר, באופן שגלה אזננו רבי אלעזר כי בצרת ישראל גם הקדוש ברוך הוא מצר ומשמח לאחרים, על דרך 'כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית' (איכה א כא), וביארנו שם כי אתה עשית שיששו, כענין 'ישיש ה' עליכם להרע אתכם'. ואחרי שידענו כי הוא עמנו בצרה, נודע היותנו נושעים, על דרך 'הושיעה ימינך וענני' (תהלים ס ז):

(הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

והיה כאשר שש. עיין בפירוש רש"י (ד"ה אחרים). ולי נראה דלהכי פתח להאי פיתחא מהכא, דקשה למה שמחים בפורים כל כך, הא אסור לשמוח במפלתן. לכך קאמר 'הוא אינו שש אבל אחרים משיש'. ומה

עיון
יעקב

שקשה יותר בזה עיין בחידושינו דסנהדרין
בפרק היו בודקין (סנהדרין לט: ד"ה באבוד):

נתיבות
המשפט

רבי יהושע בן חנניה פתח מהכא, והיה כאשר שש וגו' כן ישיש, שש לא נאמר אלא ישיש, הוא אינו שש אבל לאחרים משיש. אמר, שלא תחשוב שמתחילה היתה הגזירה חלוטה ח"ו מאת הקב"ה לכלותם רק שאחר כך נתבטל, לזה מביא הקרא דכן ישיש להאביד אתכם, והיינו שמשיש אחרים. כלומר שעונש של ישראל כך הוא, שעושה רק לפנים כדי שיפחיד לישראל שיחזרו בתשובה, ולהשיש האומות כאב שמניף שבט על בנו רק להפחידו. וכל הצרות הבאות עלינו, הוא רק לעורר לבנו לאהבתו יתברך ולשוב לו, כדי שיקרב הגאולה במהרה בימינו אמן:

(פתיחה לספר מגילת סתרים על מגילת אסתר לרבי יעקב מליסא בעל 'נתיבות המשפט')

שפת
אמת

רבי יהושע בן לוי פתח כו' כן ישיש להרע כו'. 'להרע' היא ט"ס, ובקרא כתיב 'להאביד' כו'. ונראה דרבי יהושע בן לוי מרמז דכבר נתקיים זה העונש בימי המן, דבודאי 'להאביד אתכם' הוי מן הנמנע, רק שישיש אחרים שישמחו במה שחשבו להאבידנו ח"ו.

ויתכן עוד דבזה אתי שפיר הכל, דודאי קרא כפשוטו גם כן, שהוא ית' כמו ששש בימי הטובה להרבות אותנו, כן בימי הרעה הוא דורש טובתינו על ידי התוכחות ויסורין, וגם בזה יש שמחה לאב שרואה שבנו מטיב דרכיו ומקבל התוכחות, רק דכתיב 'להאביד' והיינו שמשיש אחרים, ואליו ית' השמחה מה שראה שלבסוף יהפך הקערה על פיהם:

פתח
ענינים

רש"י ד"ה בצאת לפני החלוץ וכו' שבאו עליו. הוא סוף דיבור, ואחר כך דיבור המתחיל 'הודו לה' כי טוב משמע טוב לפניו שנקלס לו על זאת, כצ"ל, כן נראה להגיה. לקוטי מה"ר אברהם פליף כ"י:

חשק
שלמה

מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. נ"ב, עיין בזוהר הקדוש פרשת חיי שרה דף קכ"א ע"ב, ובסוטה דף ט' ע"א, עיין שם היטב:

פתיחה ד

רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: 'כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה' (קהלת ב כו) - זה מרדכי הצדיק. 'ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס' (שם) - זה המן. 'לתת לטוב לפני האלהים' (שם) - זה מרדכי ואסתר, דכתיב (להלן ח ב) 'ותשם אסתר את מרדכי על בית המן'.

מהר"ל
מפראג

לקבל מן הרשע כל אשר קנה ואסף, וזה מפני כי הצדיק בולע הרשע מפני רשעתו ובוזה בולע גם כן עושרו, ולכך יותר צדיק מוכן לקבל עושר על ידי הרשע שהיה הרשע מאסף את העושר והצדיק מקבל עושרו מן הרשע, ממה שהצדיק מוכן בעצמו לקבל עושר, כי הצדיק אינו מוכן לזה רק הצדיק מוכן לחכמה ודעת. ועוד מאחר שהצדיק מוכן לחכמה ודעת שהיא קנין שכלי בלתי גשמי, אינו מוכן לקנינים גשמיים הוא העושר, ולכך אין הצדיק מוכן לזה רק הרשע שהוא גשמי מוכן לעושר. לכך הרשע מאסף העושר, והצדיק שהוא בולע הרשע בולע ממונו של רשע גם כן ובא לידו ממונו.

ולא היה אל מרדכי הכנה אל העושר ולהיות גדל בבית המלך אחשוורוש, כי דבר זה גורם לו שהיה פורש מן החכמה והדעת הוא התורה, רק כאשר היה מגיע העושר להמן אשר היה מוכן לקבל העושר, ובשביל כי מרדכי זכה לבלעות המן הרשע מפני רשעתו, ומפני כך הגיע לו שנטל את עושרו של המן ואת גדולתו גם כן:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רבי
שלמה
אלקבץ

רבי אבא בר כהנא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, כי לאדם שטוב לפניו וכו' את מרדכי על בית המן. הנה רבי אבא בר כהנא ראה עוד ספק רביעי איננו קטן, להרחיק הישועה הזאת. והוא הפלגת עושר המן עד שהבטיח לשקול עשרת אלפים ככרי כסף, משברי כלי כסף שבביתו, וכמו שיבא במקומו בס"ד. אשר באמת זו רעה חולה וסבה גדולה לגנוב לבב המלך, ולכל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא א), לולי ענין בעל התל ובעל החריץ,

רבי אבא בר כהנא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, כי לאדם שטוב לפניו וכו' את מרדכי על בית המן. פירוש דבר זה, כי יש ללמוד מן המגילה הזאת דרכי ה' אשר נוהג עם הצדיקים ועם הרשעים, כי השם יתברך נותן הצלחה ועושר לרשע כדי שיבא הצדיק ויטול מן הרשע. ומה שאינו נותן לצדיק רק על ידי רשע, בשביל שהרשע עינו חסר תמיד ומבקש עושר ומאסף אותו, אשר דבר זה מדה מגונה להיות עינו חסר לאסוף עושר, ואלו הצדיקים די להם בשלהם ואינו רודף ומבקש להתעשר כמו שמבקש הרשע, ומפני כך אין הצדיק מוכן לעושר כל כך כאשר אינו מבקש ורודף אחר העושר, רק הרשע מוכן לזה.

ולכך אמר כי טוב לפניו נתן חכמה ודעת. מפני שהטוב שהיא אצל הצדיק שהוא מבקש החכמה והדעת והוא מוכן לזה ביותר, ואלו שני דברים החכמה והעושר שניהם הם נקראים קנין והאדם קונה אותם, כמו שאמרו (קידושין לב). אין זקן אלא שקנה חכמה, ובכל מקום אמר על החכמה שהוא קניין האדם כמו העושר. ולכך אמר שאותו שהוא טוב לפניו נותן לו חכמה ודעת, מפני שהדבר הזה חפץ לקנות וזהו קנינו, ולחטא נותן לו העושר וזהו קנינו, כי העושר צריך שיקנה על ידי שהוא רודף אחר העושר ועינו לא תשבע וזה אינו טוב.

ולחוטא נתן לו לאסוף ולכנוס. פירוש כי החוטא שהוא מלשון חסרון בכל מקום, כמו (מלא"א א כא) 'והיה אני ובני שלמה חטאים', ומפני שהוא בעל חסרון רוצה תמיד למלאות עינו החסר, לכך הוא מוכן ביותר לאסוף הממון ולכנוס אותו ולא להוציא אותו לעשות טובה לאחרים בממונו, והצדיק מוכן

כמדובר בדברי רז"ל, ונדבר עוד עליו בפגועו
בו בפסוק 'הכסף נתון לך' בס"ד.

לכן רבי אבא פתח לאדם שטוב לפניו נתן
חכמה וגו'. להורות כי העושר הנתן
לרשע הנה הוא לרעתו, והצלחתו קלקלתו,
כאשר היה דבר הצורך הזה כי בבטחו בעשרו
נפל 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב ד). וכיון
למה שאמרו חז"ל אצל 'ותשם אסתר את
מרדכי על בית המן' (להלן ח ב) שנתנה לו כל הון
המן, ועליו נדרש פסוק 'אשר קצירו רעב יאכל'
(איוב ה ה), ומצאת כי תדרשנו במדרש רבתי
(פרשה י ס"ט ט) דאחשורוש.

וענין חכמה ודעת. איננו רחוק שיכוין למה
שאמרו חז"ל במדרש הנזכר (שם ס"ד ד)
אצל 'מהר קח את הלבוש' (להלן ו י), אמרו שם:
הלך לו אצל מרדכי, כיון שהגידו למרדכי
שהוא בא, נתיירא עד מאד. והיה יושב
ותלמידיו לפניו, אמר להם לתלמידיו: רוצו
והבדלו מכאן, שלא תכחו בגחלתו, שהרי המן
הרשע בא להרגני. אמרו: אם תמות נמות עמך.
אמר להם: אם כן נעמוד בתפלה ונפטר מתוך
התפלה. חסלון צלותהון יתבין ועסקין בהלכות
מצות העומר, שהרי אותו היום ששה עשר
בניסן היה, ובאותו היום מקריבין עומר בזמן
שבית המקדש קיים. אתא המן לגביהון, אמר
לון: במה אתון עסקין. אמרו לו: במצות
העומר, דכתיב (ויקרא ב יד) 'ואם תקריב מנחת
בכורים לה', תמן אמרי הלכות קמיצה אחוי
ליה, ודבר אחר שהיו קומצין מן העומר. אמר
לון: והדין עומרא מהו, דדהב או דכסף. אמרין
ליה: לא דדהב ולא דכסף ולא דחטין אלא
דשעורין. אמר לון: בכמה הוא טימיה ידיה
והוא בעשרה קנטירין. אמרין ליה: סגי בעשרה
מנין. אמר לון: קומו דנצחון עשרה מנכון
לעשרה אלפי קנטירין דילי. עד כאן.

והענין שנתן למרדכי הצדיק, על ידי החכמה
והדעת ועסקו בתורה, חיל חוטא.
ולכן ברישא לא קאמר 'זה מרדכי ואסתר'
כדאמר בסיפא, לפי שעסק התורה היה למרדכי
לבדו. אמנם בסיפא דאסמכא אקרא ד'ותשם
אסתר את מרדכי על בית המן', הוצרך להזכיר

שניהם, כי המלך נתנו לאסתר ואסתר נתנו
למרדכי, וככה נדרש שם במדרש הנזכר.

ומדברי רבי אבא משמע לי, כי כל דברי
המגלה הזאת, כלליה ופרטיה, הנם
נסים נסתרים בתחלתן ונגלים בסופן, כי מיון
אחשורוש בעשרת אלפים ככרי כסף לא היה
במקרה ולא להיותו בז כסף וזהב, כי אם
מכוונה עצומה ממנו ית' 'לתת לטוב לפני
האלהים', והוא טעם לשבח:
(הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

עיון
יעקב

רבי אבא פתח מהכא כו' לאדם שטוב לפניו
נתן חכמה ודעת. הכוונה לידע בשבעים
לשון, שידע מה מדברים בגתן ותרש, ממילא
הקדים רפואה למכה. לכך ואחר כך 'נתן ענין
לאסוף', דהיינו על דרך 'יכין רשע וילבש
צדיק' (איוב כו יז), ועל ידי זה נתגלגל הדבר
'ותשם אסתר את מרדכי על בית המן' (להלן ח
ב):

פתח
ענין

רבי אבא בר כהנא פתח וכו' נתן חכמה דעת
ושמחה - זה מרדכי וכו'. יש לרמוז על פי
הקדמת רבינו האר"י זצ"ל שכתבתי בסמוך
שזהו בחינת מרדכי: חכמה. הארת יסוד אבא.
דעת ושמחה. רומז למלכות. וזהו 'לתת לטוב
לפני האלהים', לתת לטוב. יסוד. לפני
האלהים. מלכות. זה מרדכי ואסתר. יסוד אבא
המתגלה במלכות. ודוק היטב וא"ש ההי"ב:

שפת
אמת

רבי אבא בר כהנא כו' לאדם שטוב כו', חכמה
ודעת ושמחה כו' זה מרדכי הצדיק כו'.
י"ל כי החכמה היא במה שצוה לאסתר לסכן
עצמה ליכנס לבית המלך. ודעת. כמו שנאמר
(להלן ד א) 'ומרדכי ידע', 'ויודע הדבר למרדכי'
(להלן ב כב). ושמחה. כמו שנאמר (להלן ח טז)
'ליהודים היתה אורה ושמחה'. ולחוטא נתן
ענין לאסוף ולכנוס - זה המן. י"ל כמו שאמרו
לקמן (דף יד. פרק ג פסוק י) 'גדולה הסרת טבעת'
כו', והיינו שעל ידי מעשה הרשע מאספין
ישראל את עצמם בתשובה. וזהו לתת לטוב
לפני האלקים - זה מרדכי ואסתר. שמעשיו היו
אחר כך להיפוך ממש, כמו שנאמר (איוב כו יז)
'יכין רשע וצדיק ילבש', שעל ידי הצרה נפתח
אחר כך אור גדול, כנ"ל.

מפרשי מסכת מגילה דף י ע"ב הגמרא ק

אכן יש לדקדק דבתחילת הפסוק 'לטוב לפניו' פירש על מרדכי לחוד, ואחר כך 'לטוב לפני האלקים' דרשו על מרדכי ואסתר. ונ"ל כי 'לטוב' הוא מרדכי הצדיק, כמו שנאמר (ישעיה ג י) 'אמרו צדיק כי טוב'. רק 'לטוב לפני האלקים' דרשו לשני דברים, לתת לטוב שיהיה לפני האלקים, והבן. [ועיין במנות הלוי מה שכתב בזה]:

ט. בספר מנות הלוי האריך הרב המחבר מהר"ש אלקנ"ש ז"ל בביאור מאמר הזוהר, וכתב בסוף דבריו: "לכן שמעו חכמים מילי ויודעים האזינו לי, כי דברי ספר הזוהר כלם בתכלית הדקדוק בפלס ומאזני משפט חכמה ודעת, ולא תלמדו בו בהזדמן ובאקראי, כי עמקו מחשבותיו ודבריו, וכי תראוהו מרבה דברים דעו כי כלם לצורך גדול, כי על כן סרו מאחריו רבים אשר הישם אלוה חכמה ולא חלק להם בבינה, וכל דרכיו לא השכילו בראותם רבוי הדברים וחשבו שנפלו הדברים ההם במקרה. אבל יבחנו דברי ספר הזוהר ביושר ובתמים ובתכלית הדקדוק ותכל תלונתם. ובמקומות רבים אני מאריך בזה כי מלתי מליץ הציקתני רוח בטני בשמעי דברי המואסים בספר הזה, ימאסם אלהי ושאננם עלה באזני, ובכל מקום בתשובות על אנשי און יושר לבי אמרי, ודעת שפתי ברור מללו וכו' הנה נתבארו דברי המאמר בתכלית הדקדוק למתבונן בו והורגל בעמקות הללו".

מפרשי

מסכת מגילה דף י ע"ב

הגמרא

קב

ושרים - ושתי והמן ובניו. כי הכל גזרה אחת היתה, באופן שלא נפלו העניינים האלה במקרה ובהזדמן. ונקראת ושתי 'מלך' כי לה יאתה המלוכה:

מלך - זו ושתי. אין להקשות ממה שאמרו בספרי סדר שופטים (פיסקה קנז) על פסוק (דברים יז טו) 'שום תשים עליך מלך' - ולא מלכה. דבאומות העולם אין דינן שוה כמו ישראל. והן עוד היום בזמנינו במלכות 'אינגליז' הוא מלכתא. ועיין מה שכתב בני הגדול נר"ו בספרו 'שמע אברהם' סימן כ"ד, יע"ש. אלא דקשה דהיכי משמע להו 'מלך'

רבי חיים פאלאג'י

לומר על ושתי, הפך המשמעות שדרשו התם בספרי. ולזה גם כן י"ל, דהכא הכוונה אינו מהמשמעות, כי אם לרמוז דהמלכות באה מצדה, וכאשר שלחה לומר לו ושתי (לאסתר) [לאחשוורוש] כדאומרם רבותינו ז"ל (להלן יב:

פרק א פסוק יב):

(ספר עיני כל חי מסכת מגילה דף י ע"ב)

מלך - זו ושתי. עיין ספרי פרשת שופטים (שם) 'שום תשים עליך מלך' - ולא מלכה'. וצריך עיון קצת. ואולי כשיש מלך, גם המלכה בכלל המלך:

(ספר שיח השדה מסכת מגילה שם)

רבי חיים קניבסקי

פתיחה ו

רַב דִּימִי בְּרִי יִצְחָק פֶּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהָאִי פִּרְשָׁתָא מִהָכָּא: (דף יא ע"א) 'כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעִבְדוּתָנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיֵּט עָלֵינוּ חֶסֶד לְפָנֵי מַלְכֵי פָּרֶס' (עזרא ט ט). אִימָתִי? בְּזִמְן הַמֶּן.

עבדים, ולא די לנו צערנו, אלא שבעבדותנו לולי ה' שהיה לנו אז אבדנו בענינו.

ועוד יעיד על טוב העם הזה עם בני ישראל בשלא המירו דתם ביום מר כאשר נגזר עליהם 'להשמיד ולהרוג ולאבד' (להלן ז ד), שענין 'להשמיד' המוכן האמיתי ממנו הנה הוא להעבירם על דת, וכמו שיבא במקומו בס"ד. והיה זה בתחלת העיון מאמר סכל, כי אם נהרגים תורה מה תהא עליה. אלא שהכוונה בלי ספק להעבירם על דת, והיה כי ימאנו לשתות כוס ההמרה 'להרוג ולאבד'. וביום טובה כתיב (להלן ח טז) 'ליהודים היתה אורה' זו תורה, שנתן להם רשות לעסוק בתורה, וכמו שיבא שמה בסייעתא דשמיא. ומזה מעלת בני ישראל נודעת כי רבה היא, והיא שעמדה להם להצילים ולתת אויביהם לפניהם לחרב.

וזה טעם הכפל 'כי עבדים אנחנו ובעבדותנו', כלומר כי ראה ה' בעניינו כי היינו עבדים ואם היינו נשמעים לדברי המן היינו יוצאים לחרות, ואנחנו לא כן עשינו, אלא ששמנו עול גלות עלינו ועול הגזרה המרה ההיא, וזהו 'ובעבדותנו'. ולכן לא עזבנו ולא נטשנו ה' אלהינו ויהי עמנו להצילנו. ולא זו בלבד כי גם ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס. שבהיות דת למדי ופרס 'כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב' (להלן ח ח), בכל זאת השיב אחור ימינו האויב הזה אחשוורוש, ויצילנו מחרב אויבנו וירומם קרנו עליהם.

ולכן דרש כי ענין מלכי פרס הוא בזמן המן. להורות על תוקף הנס כי רב הוא, בהיות זה ממלכי פרס אשר לא ישנו את תפקידם ולא ישובו מפני כל, ועתה היו לשמה כרגע ונזורו אחור, ומי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת, כי הם בטלו רצונם מפני רצונו, ובחורו

רב דימי בר יצחק פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, כי עבדים אנחנו וגו', אימתי ויט עלינו חסד בימי מרדכי. ופירוש זה, כי במגילה הזאת נראה גודל החסד והטוב שעשה השם יתברך עם ישראל, כי עם שהיו תחת האומות והיו שפלים וירודים, עשה השם יתברך עמם חסד להגביה את מרדכי ואסתר מעלה מעלה על המן הרשע שגדלו המלך מכל השרים, ולא מצינו דבר כמו זה.

ויש לך להבין מאוד דבר זה, כי אסתר ראויה אל החסד, כדכתיב (להלן ב יז) 'ותשא חן וחסד לפניו', ואמרו (להלן יג.) אסתר ירקרקת היתה אלא כי חוט של חסד משוך עליה, ומזה תבין ותדע כי אסתר מוכן היה לקבל החסד. ועוד יש לך להבין כי המן היה חפץ לאבד את ישראל לגמרי, והמן היה מוכן לדבר זה, וההצלה מן דבר זה הוא חסד גמור:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רב דימי בר יצחק פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, כי עבדים אנחנו וגו', אימתי ויט עלינו חסד בימי מרדכי. הנה רב דימי בר יצחק ראה עוד ספק ששי מרחיק תשועת עם זו, והוא היות המלך הזה שונא עם בני ישראל וירא וחרד מהמלכתם, עד שזאת היתה כסבה למשתה וכמו שיבא. באופן שבקלה שבסבות יתרצה להמן הרע, וכענין בעל התל ובעל החריץ אשר עוד יבא.

ולכן פתח כי עבדים אנחנו ובעבדותינו וגו'. אשר הוא כפל גדול ללא צורך, ודי והותר 'כי עבדים אנחנו ולא עזבנו' וגו', או 'ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו'. אלא שהכוונה להורות כי בהיותנו עבדים היו מלכי נכרים יראים ממנו עד שהוצרכנו להשגחה אלהית שלא יעזבנו ושיטה עלינו חסד, וזה הורה במה שאמר 'כי עבדים אנחנו' - כלומר כבר היינו

מהר"ל
מפראג

רבי
שלמה
אלקבץ

מות מחיים על תורתו, אף הוא בטל רצון אחרים מפני רצונם.

ועם כי הפסוק הזה נאמר על רשיון כורש ודריוש וארתחששתא בדבר הבנין, יחס זה לענין אחשוורוש, כי משם הצמיח קרן לישראל, כי אחר שכורש החמיץ, ובימיו ובימי אחשוורוש הוה בטילת עבודת בית אלהינו, אחרי כן בבא דריוש בן אסתר הנקרא ארתחששתא, הגדיל פרשת גדולת הנס הנעשה על ידי אמו, במעט סבה ענה אמר:

(הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

רב דימי בר יצחק פתח כו' כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלהינו. הכוונה דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, דלכך לא אמרינן הלל בפורים. עיין לקמן (דף יד. פרק ג פסוק י):

עיון
יעקב

ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס, אימתי, בזמן המן. לכאורה הוא תמוה. והענין, כמו שאמרו חז"ל (חולין קלט:): **אסתר מן התורה מנין, דכתיב (דברים לא יח) 'ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ביום ההוא'.** דלכאורה המאמר הזה אין להבין, דמאי קשה להו על אסתר מנין היא מן התורה יותר משאר צדיקים שנעשה נס על ידיהם. והיינו, דנס שבארץ ישראל אין כל כך חידוש, ולכך חנוכה אינו נס כמו פורים, אף שהיה נס גדול מאוד, לפי שהיה בזמן המקדש. ומה שאמרו 'אסתר מן התורה מנין' פירוש, היכן מרומז שאפילו בהסתר פנים, דהיינו בגלות, עושה לנו נסים, נס גדול כזה. ואמרו 'דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', פירוש אפילו בשעת הסתר פנים אשלח את אסתר.

הגר"א

ולפי זה אתי שפיר שאמר ההוא מינא לרבי יהושע בן חנניה (חגיגה ה:): עמא דאדרינהו מרא לאפיה מיניה, אחוי ליה עוד ידו נטויה עלינו. פירוש שאמר דכתיב 'הסתר אסתיר פני' כפשוטו, ואף על פי כן ידו נטויה עלינו, כמו שנאמר 'אסתר' שהוא מרומז על אסתר, שעושה לנו נסים אך הם בהסתר. וזהו שאמר ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס.

שהקב"ה יעשה לנו נסים נס גדול כזה, ואמרו שזאת היה בימי המן. לכך היה נס גדול יותר מחנוכה, אך הוא בהסתר פנים.

ואמר, משל למלך שהיה לו בן יחיד, והיו השרים מתקנאים בו מחמת שראו גודל אהבת המלך עליו. לימים חטא הבן לאביו וגירש אותו ליער, וסבר הבן שאביו עזב אותו ושכח אותו, אבל אביו ברחמיו על בנו היה מתירא שמא יפגעו בו חיות רעות שביער, או שריו השונאים אותו. מה עשה, שלח את עבדיו המשרתים אותו לתוך היער, אך אמר להם שאל ידע בנו מזה, כדי שיחזור מחטאיו אשר עשה. לימים בא עליו דוב, ובא אחד מעבדי אביו והצילו, וסבר הבן שהוא מקרה. אחר כך בא שר אחד משונאיו, ועמד אחד מעבדי אביו והצילו מידיו. והבין הבן כי איך אפשר שיהיה מקרה כל כך תכיפה תמיד, והבין שזאת עשה אביו, ונתקעה אהבת אביו בלבו, וחזר בתשובה שלימה.

כך הקב"ה שלח אותנו בגלות, והיה מתירא שמא יפגעו בנו הדוכים הקשים, שלח איתנו עבדיו המשרתים ועושה לנו נסים על ידיהם, אך הוא בהסתר פנים. אך שמרדכי ואסתר ודורו ראו והבינו שזאת הוא מן השמים, וקבלו עליהם את התורה באהבה רבה (שבת פח:).

ועל פי מה שכתבתי אתי שפיר מה שאמרו (חגיגה יג:): מה שראה יחזקאל ראה ישעיה, אלא יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך, וישעיה דומה לבן כרך שראה את המלך. פירוש כי ישעיה ראה בארץ ישראל, והיו הכל מאמינים לו, ולא היה צריך ליתן להם סימן. אבל יחזקאל שהיה בן כפר, דהיינו בגלות ובחוצה לארץ, ולא היו מאמינים שראה את השכינה בגלות ובחוץ לארץ, עד שנתן להם סימנים. וכיון שראו שעדיין חיבתן אצל הקב"ה ושלח שריו ועבדיו לשמרם, ניתוסף אהבה וחיבה בלבם:

(ביאור הגר"א על מגילת אסתר א ב)

פתיחה ז

רְבִי חֲנִינָא בְר פִּפְא פִּתַּח לֵה פִּתְחָא לְהַאי פִּרְשָׁתָא מִהָכָא: 'הִרְכַּבְתָּ אָנוּשׁ לְרֹאשְׁנוּ בָּאֲנוּ בָּאֵשׁ וּבִמִּים וְתוֹצִיאֲנוּ לְרוּיָה' (תהלים סו יב). 'בָּאֵשׁ' – בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע. 'וּבִמִּים' – בִּימֵי פָרְעָה. 'וְתוֹצִיאֲנוּ לְרוּיָה' – בִּימֵי הָמָן.

מתנגד להם פרעה ונבוכדנצר לכלותם ולאבדם לגמרי.

אבל המן נקרא (להלן ט י) 'צורר היהודים', ודבר זה מפני שהיה המן לישראל כמו שני דברים שהם מצירים זה לזה שכל אחד דוחה את השני לגמרי עד כי אי אפשר שיהיה להם מציאות יחד, ולכך נקרא המן 'צורר' כמו שני דברים שעומדים במקום אחד שהוא צר לגמרי, וכל אשר יש לאחד הרווחה דבר זה בטול כח השני כאשר הם במקום אחד צר, שכל אשר נדחה האחד הוא הדוחה לשני.

ולכך אמר ותוציאנו לרוייה. כלומר שרוה נפשינו ואין צר לנו, ולכך כח עמלק רוצה לדחות את ישראל ולבטל אותם לגמרי, ועל ההפך הזה מורה שם 'עמלק' כי כבר אמרנו כי ישראל נקראו 'ישורן' ואלו עמלק הוא הפך זה, שהוא 'מעוקל' כי הוא נחש עקלתון, ולכך הוא הפך להם לגמרי. ומפני כי המן הוא צורר ישראל, ולכך אמר 'ותוציאנו לרוייה', שלא היה להם עוד צרות בימי המן. וכל אלו דברים דברי חכמה מאוד. ומזה תבין גם כן גודל הנס שהוא יותר גדול מכל אשר עמד על ישראל. ובאלו שלשה שהזכיר אש ומים ותוציאנו לרוייה, שהוציא אותם מן המצור והמציק, זכר כל המתנגדים שנכללו באלו שלשה חלקים, כאשר תבין מאוד דבר זה ואי אפשר לפרש יותר:

(הקדמה לספר אור חדש על מגילת אסתר)

רבי שלמה אלקבץ

רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, הרכבת אנוש לראשו באנו באש ובמים ותוציאנו לרוייה, באנו באש – בימי נבוכדנצר, ובמים – בימי פרעה, ותוציאנו לרוייה – בימי המן. הנה רבי חנינא בר פפא ראה עוד ספק שביעי גדול ורב בישע זה, והוא בבא

רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, הרכבת אנוש לראשו באנו באש ובמים ותוציאנו לרוייה, באנו באש – בימי נבוכדנצר, ובמים – בימי פרעה, ותוציאנו לרוייה – בימי המן. ופירוש זה, כי יש לך ללמוד מן המגילה שהיתה הצרה הזאת שהגיע להם בימי המן יותר מכל הצרות, כי כל הצרות שהיה להם לא היה אחד מבקש לכלותם, רק שהיו רוצים להיות מציר להם.

וזה שהכתוב אומר הרכבת אנוש לראשו באנו באש ובמים ותוציאנו לרוייה. וזה כי יש לישראל צוררים הם האומות כאשר יוצאים נבדלים ומופרשים מן האומות אשר הם יוצאים מן היושר והם נוטים אל הקצה, ולכך יש אומה שנקראת על שם 'מים' כמו שהיה פרעה, ולכך היה מציר את ישראל במים. ויש אומה שנקראת על שם 'אש', כי אלו שנים הם יוצאים אל הקצה, זה בחמימות וזה בקרירות ולכך הם הפכים, ואלו שני קצוות הם מתנגדים לישראל אשר בהם היושר והשווי, כי ישראל נקראו (דברים לג ה) 'ישורן' כי היושר בהם בעצמם, ומפני שהאומות הם יוצאות אל הקצה הם רוצים לאבד את ישראל אשר אינם יוצאים אל הקצה, מכל מקום לא יאמר על זה שהם הפך להם לגמרי. ולכך המצרים היו רוצים לאבד אותם במים, כי מצרים כחם המים שהוא קצה אחד, כמו שנתבאר בחבור גבורת השם (פרק מא), אבל לא רצו לאבד את הכל רק 'כל הבן הילוד' וגו' (שמות א כב). ונבוכדנצר באש, כי רצה לאבד את חנניה מישאל ועזריה באש, ולא היו מאבד את הכל כי אין ההפך מתנגד לגמרי אל דבר שהוא ממוצע אף על גב שהם נבדלים זה מזה, ומכל מקום אין זה הפך לזה לגמרי, ולפיכך לא היה ההתנגדות הזה מה שהיה

מהר"ל מפראג

הצרה הזאת בעת היות בני ישראל מלוכלכים בחטאות, ולא די שלא היה להם זכות אשר הוא היה הספק החמישי, אלא שהיה בידם חטא קדום שהשתחוו לצלם וחטא חדש שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וכמו שנכפל למעלה. באופן כי בהוסיף על חטא הצלם פשע הסעודה, אין מציל, כמדובר למעלה.

ולכן רבי חנינא בר פפא ראה כי היה דומה ענין זה לשני עניינים קודמים, כי בא חנניה מישאל ועזריה בגו אתון נורא יקידתא (דניאל ג כג), אשר עליהם אמר **באנו באש** אין ספק שהיה לרחוץ ולהדיח צואת בני ישראל בהשתחווית הצלם, אלא שלא הספיק הרחיצה ההיא כי עוד הוצרך נתר ובורית כולל כי זה היה פרטי, ועוד צריך הכלל הקהל כולו להטהר ומורק ושוטף במים המרים והמאזרים להשמיד להרוג ולאבד. ונראה לי כי הספיק ענין חנניה מישאל ועזריה לשכך מדת הדין בפעם ההיא ולא אבה ה' השחיתם, ולכן הוצרכה עוד עלילת המשתה לשאיסור העבודת אלילים יהיה חוזר ונעור, ועמוד על זה.

וכמו כן גלות מצרים אשר הגזרה היותר קשה 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' (שמות א כב), ועל כן צמחה הישועה בעת ההיא, נודע מדבריהם ז"ל בגמרא (נדרים לב.) שהיה על שעשה אברהם אבינו ע"ה אנגריא בת"ח או שהפריז על מדותיו של הקדוש ברוך הוא. וכמו ששני העניינים הללו כל אחד בא על דבר קודם, אם האש על דבר הצלם, ואם המים על דבר אנגריא או הפרזת על מדותיו ית', כן כשהוציאנו לרויה בפעם הזה היה על שני דברים, על דבר הצלם ועל דבר האכילה, כי עון הצלם עצמו אינו נמחק וכמו שהקדמנו, באופן כי הצלה זו דומה לשתי האחרות 'באש ובמים'.

וזה יורה על גודל הנס הזה דומה לימי צאתנו מארץ מצרים, כי כמו שכוונת פרעה היתה לעקור את הכל, כן ויותר ממנו היתה כוונת הצר הצורר הזה, וכמו שבא בדבריהם ז"ל שגזר המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מהם עבדים, כי פְּשִׁלַח יַעֲבֹדוּ (איוב לג יח), מנער ועד זקן טף ונשים.

ולכן הקדים ענין נבוכדנצר לענין פרעה, כי כפי הקדימה הזמניית היה ראוי שיאמר 'באנו במים ובאש', ואיחרו לכוונה זו, להורות כי ענין המן דומה לדבר פרעה אשר בקש לקעקע ביצתם של ישראל, יותר ממה שידמה לדבר נבוכדנצר אשר לא כיון כי אם להגלותם מעל אדמתם, ואם שניהם שוים, לרעה. ולכן גדל הנס הזה עד מאד:

(הקדמה לספר מנות הלוי על מגילת אסתר)

עיון
יעקב

רבי חנינא בר פפא פתח, הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה. נראה דקשה למה לא אמר מתחלה 'במים', דזה היה מקודם. לכך קאמר 'ותוציאנו לרויה', ממילא אם הוי אמר כסדר הוה אמינא ד'ותוציאנו' קאי על שניהם ולא על המן, לכך מפסיק במים בין אש להראות 'ותוציאנו' קאי על המן:

שדה
יעקב

באנו באש ובמים, באש - בימי נבוכדנצר וכו'. האי דלא דריש 'באנו באש - בימי נמרוד שהטיל אברהם לתוך הכבשן', והוי הפסוק כסדר דבאש כתיב ברישא, אפשר מפני דבאנו משמע לשון רבים:

מראית
העין

ר' חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא, הרכבת אנוש לראשינו, באנו באש - בימי נבוכדנצר, ובמים - בימי פרעה, ותוציאנו לרויה - בימי המן. אפשר לומר דחטאו דהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, וזה נמשך מפסל מיכה שעבר בים. גם ידוע מה שפירשו המפרשים 'בקום עלינו אדם' (תהלים קכד ב), ואמרו רבותינו ז"ל (להלן פתיחה יא) 'אדם ולא מלך', שאילו ח"ו היה מלך לא היתה תקומה ח"ו.

וזהו שאמר הרכבת אנוש ולא מלך, וחטאנו כי **באנו באש - בימי נבוכדנצר.** כלומר חנניא מישאל ועזריה דוקא מסרו עצמם, והשאר חטאו והשתחוו. והקדים נבוכדנצר כי חטאו רובם, ונמשך מפסל מיכה בים.

ותוציאנו לרויה. דאסתר עשתה שישתכר המן, כמו שאמרו ז"ל, וביאר הרשב"א הלוי ז"ל בס' הנחמד מנות הלוי, דלכן אשתקיל מילוליה ולא היה יכול להשיב כשנפל על המטה, ואמר לו אחשוורוש 'הגם

לכבוש את המלכה, ושתק מחמת שכרות ונראה כאלו הודה. וזהו שאמר ותוציאנו לרויה דשכרות המן היתה ישועתנו.

אי נמי במה שכתב הרב מהר"י ביערות דבש, דהיינו צריכים להתפלל, והיינו שכורים מחמת הצרה, ושכור פטור מלהתפלל כמו שאמרו בעירובין, זהו ד. וזהו שאמר ותוציאנו לרויה. מסיבת השכרות שאנו פטורים מלהתפלל. ויתישב זה יותר במה שכתב הגאון מהר"ר נפתלי ז"ל בסמיכת חכמים משם מז"ה ז"ל בההיא דעירובין, בכונת מה שאמרו שם בש"ס, דכיון דשכור פטור להתפלל ניצול מכל דין, כמ"ש במ"א באורך בס"ד. ויש להוסיף דמהאי טעמא תהיה הגאולה במהרה בימינו שאנו שכורים, ולעורר הרחמים, שכשם דברוב רחמיו הצילנו מהמן בטענת השכרות, כן רחם עלינו לגואלנו גאולה שלימה בב"א.

ואפשר לרמוז הרכבת אנוש אותיות 'שונא', הוא עמלק. **באנו באש בימי נבוכדנצר** בגלותנו וניצולנו, שנמלטו חנניא מישאל ועזריה. וזה הרשע אמר: ישן הוא אלהיהם של אלו. ואוחז מעשה אבותיו הרשעים בידו, דעמלק שמע קריעת ים סוף ועם

כל זה בא עליו. וזהו שאמר ובמים בימי פרעה ולא ירא אלהים. ותוציאנו לרויה במשתה אסתר שם נפל שדוד.

אי נמי, כי מרדכי אמו מיהודה ואביו מבנימין, כמו שאמרו בסוגיאן איש יהודי דאתי מיהודה, אמו מיהודה ואביו מבנימין, ובזכות מרדכי ניצולנו. וזהו שאמר הרכבת אנוש. פחות, עבד למרדכי, ויש למרדכי זכות אב ואם. **באנו באש בימי נבוכדנצר**. שמסרו עצמן חנניא מישאל ועזריה דאתו מיהודה. ובמים בימי פרעה. שקפץ בנימין לים תחילה וכמו שאמרו ז"ל, ולכן ותוציאנו לרויה בימי המן.

ולפי רבותינו ז"ל שדרשו פסוק זה על נס המן, אפשר לרמוז בפסוק הרכבת אנוש בגימטריא המ"ן כעמל"ק עם שני כוללים. לראשנו על מרדכי, בשמים ראש, והוא ראש ישראל. **באנו באש תורה** שבעל פה. ובמים תורה שבכתב. כי תורה שבעל פה נגד מלכות, דינא דמלכותא, ותורה שבכתב נגד שם הויה חסד, נמשלה למים. ועל ידי זה ותוציאנו לרויה לעשות משתה ושמחה על הנסים ועל הנפלאות:

